

JIŘÍ ŽÁK
PAŘÍŽ
MĚSTO LÁSKY

Paříž: město lásky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Jiří Žák
Paříž: město lásky – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

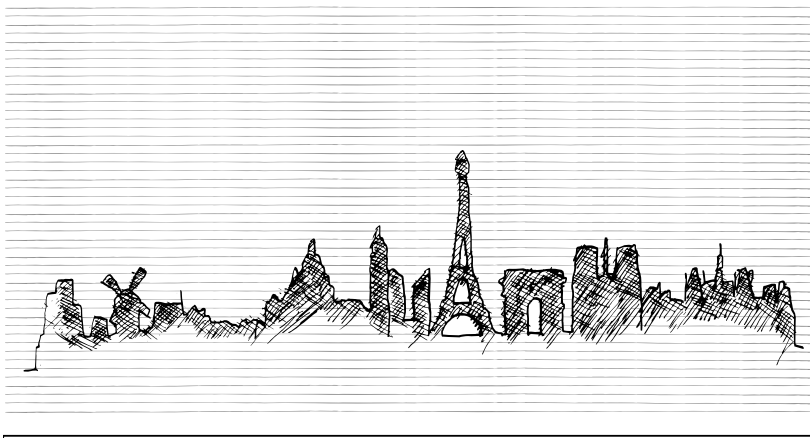
Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

JIŘÍ ŽÁK
PAŘÍŽ
MĚSTO LÁSKY

MÍSTO PŘEDMLUVY

Jak vstoupit do Paříže? Vjet Svatojakubskou branou, jak to řadu let před námi učinil jistý pan Abbagnanov, už bohužel nelze, to si řekněme hned na začátku. Nejenže Svatojakubská brána už dávno neexistuje, ale Paříž se od té doby nepřestala rozpínat, takže místo, kde kdysi město končilo a kde ještě v 17. století stávaly hradby a městské brány, se už dávno ztratilo v městské zástavbě. Současná Paříž se podobá Ote-sánkovi, který spolyká všechno, co se mu ocitne v dosahu. V jejím nenasytném objetí mizejí někdejší předměstí i okolní samostatná městečka a vesnice. Charenton, Bercy, Issy, Neuilly, Pantin, Aubervilliers, to všechno se dnes stává součástí jediného obrovského kotle, v němž se vaří ingredience 21. století. Kdepak na nás se středověkými branami a opevněním! Dnes město svírá okružní bulvár Périphérique, po němž se žene auto za autem. A pokud vám některé ukazatele budou připomínat někdejší vstupní brány – najdeme tu Porte d'Orléans, Porte d'Italie i Porte Dauphine –, je to, jak říká básník, „jen lež a sebeklam“.

Tak tedy zkusme auto. Na obálce průvodce po okolí Paříže pro automobilisty, motocyklisty a cyklisty z roku 1926 vidíme dámu sedící za volantem otevřeného kabrioletu. Na hlavě má apartní klobouček a kolem krku dlouhý šál. Na vedlejším sedadle sedí dítě a studuje mapu.

Text je prostý: „I dítě může navigovat svou matku. Tak jsou mapy Taride přehledné, jasné a přesné.“ Itinerář zachycuje „nejkrásnější nedělní výlety v okolí Paříže“. Jenomže dnes už nic takového jako „pohoda z jízdy“ neexistuje. Okolí Paříže se proměnilo v labyrint nadjezdů, průjezdů a podjezdů, dálničních obchvatů a ucpaných silnic, po nichž se směrem k centru hlavního města sune nekonečný had nejrůznějších dvou- a čtyřkolových dopravních prostředků. Chudák automobilista aby byl jasnovidec a vyznal se v komplikovaném systému jednosměrných ulic. A o parkování nemluvě...

Zkusme tedy vlak. Na počátku 20. století začal jezdit z Prahy do Paříže rychlík, který dlouhá léta vyjížděl z Wilsonova nádraží v 11.15.

Tenhle „Pařížák“ jezdil až do počátku 90. let 20. století a pak jaksi zmizel v propadlišti železničních dějin, takže o Seifertových *wagons lits* si dnes můžeme nechat jenom zdát. Vlak dnes nahradily autobusy, ale ruku na srdce, romantiku dýchavičných lokomotiv a snopy jisker letících tmou tyhle neosobní *cars* nahradit nedokážou. A autobusové nádraží na bulváru generála Gallieniho nemá ani zdaleka atmosféru Východního nádraží, kde měly rychlíky vypravené z Prahy konečnou stanici. Pak stačilo vyjít z nádražní budovy a člověk se mohl pěšky – uť uť – dostat po Štrasburském bulváru do samého srdce Paříže.

Zbývá tedy letadlo. Když si dnes čteme z průvodce z roku 1927, jako bychom zavítali do jiného světa: „Dopravu cestujících a zavazadel na vzduchové linii Praha-Paříž a zpět obstarává *Compagnie internationale de navigation aérienne*. Cesta přes Německo se zastávkou ve Štrasburku trvá asi šest hodin a její cena rovná se přibližně výši I. třídy rychlovlaku.“ Dnes se dostanete z Prahy do Paříže za půldruhé hodiny čistého letu. Jenomže „aeroplány“ už dávno nelétají z kbelského letiště, letenky poněkud podražily a cesta sama jistě postrádá kouzlo dobrodružství prvních vzduchoplavců. Nabitý boeing vás „vyplivne“ na letišti Charlese de Gaulla. Antoine de Saint-Exupéry tu už sice dávno nesesedává za kniplem svého dvouplošníku, zato vás čeká další labyrint a babylon dohromady.

Ale ať už cestujete autem, vlakem, autobusem, nebo letadlem, stejně se nakonec ocitnete v metru. Pařížské podzemí je provrtné jako ementál a některé stanice, jako například Châtelet, připomínají včelí úl. Ale pařížské metro už má přece jen kouzlo města, jehož atmosféra, budete-li pozorní a budete-li jen trochu chtít, je neopakovatelná. Když devatenáctiletý Léo Malet přijel poprvé do Paříže, André Colomer mu řekl: „Ty jsi přijel metrem? Je to prima, vid’? Za devět sous můžeš objet Paříž třeba stokrát, když budeš chtít. Neuvidíš sice nic, ale zato můžeš snít.“

Dnes je cesta poněkud dražší, ale snít se tam dá i tak. Nevěříte? Tak zkuste zaparkovat auto někde u Porte de Pantin, nasedněte na linku číslo pět a jeďte až na stanici na náměstí Bastily. Tam přesedněte na linku číslo jedna a pokračujte směrem na Défense. A vystupte třeba na stanici Concorde.

Jeden z východů téhle stanice, která není nijak hluboko pod povrchem, vede na chodník lemující mříže Tuilerijské zahrady. Stačí pak udělat pár kroků a Paříž vás rázem oslepí a ohluší. Nad všemi hluky a vjemy však převládá pocit úžasu. Před vámi leží město, které znáte, byť jste v něm třeba nikdy nebyli. Všechno je jaksi důvěrně známé: vztyčený ukazováček Eiffelovy věže na obzoru, vjezd na Champs-Élysées vroubený platany, za mostem Svornosti Bourbonský palác, po pravici rue Royale a na jejím konci důstojné sloupové kostela Madeleine, přímo naproti největší pařížské náměstí s prastarým egyptským obeliskem a nádherná osa spojující starobylý Louvre s moderní čtvrtí Défense vzdálenou několik kilometrů. Kolem fontán se tlačí turisté:

„Tohle jsem už někde viděl...“

„O tom jsem slyšel. Četl...“

„Ve filmu?“

„V knize.“

„Kde...?“

A prsty netrpělivě listují v průvodcích, které dnes světová nakladatelství a cestovní agentury chrlí po stovkách. Najdete v nich kdeco. Jak se

nejlépe dostat z náměstí de la Concorde na Montmartre, kam zajít na večeri a kde se lacino ubytovat, v kolik začínají hrát divadla a kolik stojí vstupné do Folies-Bergère a...

Jenomže já (a věřím tomu, že i vy) jsem listoval v jiných knihách. Jejich autoři sice turistické průvodce nikdy nepsali, přesto mě však dokázali po tomto „městě světél“ provést naprosto dokonale. A že jich, *mesdames et messieurs*, bylo požehnaně! Tak za prvé pan Alexandre Dumas. Vidím ho, jak kráčí ulicí Saint-Honoré a šosy jeho kabátu za ním vlají jako středověké praporce. On to byl sice mystifikátor a kujón nad kujóny, ale byl to právě Dumas, kdo nás v dětství jako první provedl po ulicích Hrobníků či U Starého holubníku a s kým jsme nedočkavě čekávali v královských předpokojích Louvru. A za Dumasem kráčí řada dalších výjimečných průvodců. Je mezi nimi i Victor Hugo, po jehož boku poznáváme Jeana Valjeana, je tu i Balzac nebo Zola. Eugène Sue nese v podpaží šest svazků svých *Tajností pařížských* a Paula Févala doprovází po pařížských ulicích jakýsi prapodivný hrbáč. Ale jsou tu i jiní. Před montmartreským Červeným mlýnem vytukává v pařížské dlažbě rytmus dávných dob hůlčička pana Toulouse-Lautreca. Po *Nábřeží mlh* kráčí i Jean Gabin a v Olympii vyzpěvuje „vrabčák“ Piaf. Fantomas si tu vykračuje s Arsènem Lupinem a komisař Jules Maigret si na nábřeží Zlatníků zapaluje svou pověstnou dýmku. V kavárně de Flore na Saint-Germain-des-Prés usedá ke skleničce bílého Boris Vian a vedle, U Dvou mandarinů, listuje Breton jakousi knihou. Jsou tu i Češi. Alfons Mucha, Jindřich Štyrský, drobná Toyen i Josef Šíma...

Ale na průvodci vlastně nezáleží. Naším cílem je v každém případě Paříž. Paříž se svými uličkami a zákoutími, Paříž se svým magickým tajemstvím, jež obestírá každou čtvrt, Paříž průchodů, dvorků a zahrádek, Paříž květinářek, kamelotů, dělníků z Citroěnky a pouličních prodavačů, Paříž flašinetů, harmonik a kabaretů, Paříž komínů a střech, pod nimiž se denně odehrává nespočet příběhů. Paříž rozdělená do dvaceti obvodů, z nichž každý by mohl tvořit samostatné město a má svou historii.

K prvnímu rozdělení Paříže na administrativní obvody došlo během Velké francouzské revoluce. Nařízením konventu ze dne 11. října 1795 byla Paříž rozdělena na dvanáct okrsků. O pětadesát let později došlo k dalším změnám. Rozrůstající se město bylo tentokrát rozděleno na dvacet městských částí, jejichž hranice zůstaly dodnes víceméně stejné. Jejich číslování bývá přirovnáváno ke spirále šnečí ulity, která se roztáčí od prvního obvodu, tedy od Louvru, směrem doprava. Každý *arrondissement* se skládá ze čtyř *quartiers*, jež si většinou uchovaly historické názvy.

My se ovšem nezdržíme jen v centru; cestou narazíme na místa, kterým se říká *faubourg*, předměstí. „Slovem *faubourg* označujeme osídlené místo, které leží poblíž města, ale je od něj oddělené,“ píše Perrot ve svém *Slovníku komunikací*, který vyšel v roce 1782.

Faubourgs se kolem velkých měst, a zejména kolem Paříže, vyvinuly velmi brzy. Nejprve to byly dlouhé ulice, které vznikaly na místě přístupových cest vedoucích do hlavního města. K jejich rychlému nárůstu došlo zejména po skončení stoleté války, kdy se rozrostl obchod a lidé zase mohli mírumilovně cestovat. Zvláštní je, že králové se snažili význam předměstí zlehčovat, a dokonce omezovat, ale marně. Když v roce 1702 vzniklo prvních dvacet policejních obvodů, byla k nim některá tehdejší předměstí, jako například Saint-Marcel, Saint-Germain nebo Saint-Jacques, připojena. Samotné město ohraničovaly hradby, což platilo prakticky až do roku 1860, kdy Paříž pohltila většinu okolních městysů a vesniček. Z někdejších *faubourgs* se najednou staly městské čtvrti a v nová předměstí se přeměnily jiné vesnice, které do té doby ležely daleko za branami města. Definitivní tvar současné Paříži dodal až bulvár *Périphérique*, vybudovaný v polovině 20. století, který převzal funkci někdejších hradeb, takže se dá říci, že Paříž je dnes to, co se nachází uvnitř obvodu vytvořeného tímto bulvárem. Jako všechno ve Francii má i tahle pravda svou výjimku, protože Neuilly, ležící jen pár stanic metra od náměstí *l'Étoile*, si zachovalo svou identitu, ačkoliv by podle vši logiky mělo být součástí městských *arrondissements*.

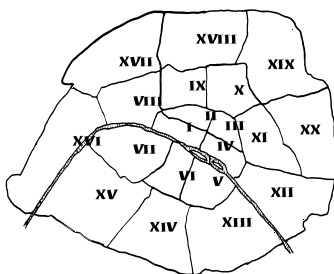
Pojem *faubourg* se ostatně uchoval pouze v názvu některých ulic, ale ve správním smyslu se z francouzštiny vytratil. Slovo *banlieue*, které se dnes používá pro označení předměstí, označovalo prostor, měřený na míle, *lieux*, spadající pod jedinou jurisdikci. Česky bychom řekli, že se jednalo o manství, francouzsky *ban*. Ze správního hlediska i toto slovo ztratilo svůj význam a dnes označuje obecně osídlené oblasti přiléhající k hlavnímu městu. „Pokud srdce Paříže tluče v Cité, pak paže Paříže se rozpínají na předměstí,“ napsal Jacques Hillairet.

Historie okrajových čtvrtí však v převážné většině není historií králů a královských dvorů. Je to spíš historie bednářů z Bercy, řezníků z La Villette, vinařů a mlynářů z Montmartru či tkalců z Gobelins. Často je to historie revoluce, protože její plamen rozdmýchávali spíš kameníci z vápencových lomů v Montrouge než dvořané Jeho Veličenstva v Louvru. Jsou to příběhy vzbouřenců a páriů, Gavrochů z náměstí Bastily a všech těch anonymních Cartouchů z Belleville a Popincourtu. Příběhy chudých umělců z hospod kolem křižovatky Vavin na Montparnassu a z náměstí du Tertre na Montmartru. Příběhy hrdinů, bránících své město proti vpádu cizích armád na náměstí de Clichy. V Paříži je celkem 3195 ulic, 330 pasáží, 314 avenuí, 293 slepých uliček, 108 bulvárů, 238 náměstí, 52 nábreží a spousta dalších míst, která mají nejrůznější jména, jako *villas*, *squares*, *cours*, *sentés* či *carrefours*. Tam všude stojí tisíce a tisíce domů a v nich žijí skoro tři miliony lidí. Byli to jejich předkové, kteří vytvořili legendu „města světla“. „Historie Paříže je historií ulic,“ prohlásil Paul Lesourd. Dodejme k tomu jen, že

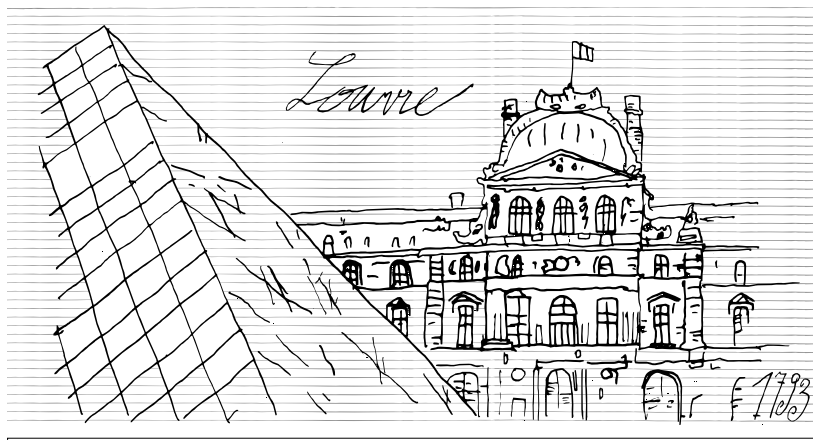
historie Paříže je, jakkoliv to zní pateticky, historií lidí, kteří v těchto ulicích žili.

Tak vzhůru na cestu. Před námi leží pařížský šnek a roztáčí pro nás nová dobrodružství.

PAŘÍŽSKÉ MĚSTSKÉ
OBVODY

ARRONDISSEMENTS
DE PARIS

I. OBVOD – LOUVRE

(Saint-Germain-l'Auxerrois; des Halles; du Palais-Royal; de la Place Vendôme)

Spisovatel Léo Malet, autor detektivek, odehrávajících se v jednotlivých pařížských obvodech, si zvolil pro název své první knihy podobenství zapadajícího slunce za Louvrem; ale vězme, že ve chvíli, kdy sem přicházíme my, nemělo slunce ještě za čím zapadat, leda snad za vinicemi a poli, které se táhly od břehu Seiny až nahoru na jediný vyšší kopec v širokém dalekém okolí – až mnohem později se mu začne říkat Montmartre. Městská zástavba se houfuje především na ostrově de la Cité kolem základů nového kostela, který bude z vůle zbožných Pařížanů zasvěcen Panně Marii, a kolem skromné stavby královského hradu, jenž své úpatí máčí v řece. Po nějaké regulaci tu samozřejmě není ani památky a Seina si tu tvrdohlavě dělá, co chce, takže o záplavy tu nikdy není nouze.

Seina vůbec městu diktuje svou vůli. Při posledním zalednění evropského kontinentu poklesly hladiny moří a Seina si v místech, kde se později usadí první kočovné kmeny, vyhloubila mnohem užší koryto. Rozlila se však do dvou ramen. To první korespondovalo přibližně s jejím dnešním tokem, druhé se obrátilo severněji, obešlo pahorky, na

nichž ve středověku vzniknou vesnice Belleville (někdejší Poitronville), Montmartre a Chaillot, pokračovalo přibližně v místech, kudy dnes teče Svatomartinský kanál, a spojilo se s prvním ramenem tam, kde v současnosti stojí Almský most. Ještě o mnohá staletí později se o tomto ramenu budou vyprávět legendy a díky podzemní řece Grange-Batelière vstoupí do pařížských pověstí. Mezi oběma rameny se nacházel obrovský močál, z něhož vystupovalo jen pár ostrůvků. A právě na nich se zrodil život.

Když sem někdy ve 3. století před naším letopočtem dorazil předvoj kmene Parisiů, měli obyvatelé „pařížské“ kotliny své první krůčky už dávno za sebou. První člověk sem ze střední Evropy přišel už někdy v pátém tisíciletí, o čemž Parisiové samozřejmě neměli ani potuchy; jisté však bylo, že místo na ostrově uprostřed řeky je pro ně z mnoha hledisek nesmírně strategické. Řeka jim poskytovala dostatek potravy, sloužila jako ideální komunikace, a navíc představovala přirozenou ochranu proti eventuálnímu nepříteli.

Kde se Parisiové vzali a proč svou vesnici nazvali Lutetia, nevíme. Že to byli Keltové, je pravděpodobné. Že název jejich kmene pocházel z keltského slova Quar-Isii a že to souviselo s uctíváním bohyně Isis, je už více či méně domněnka. Proč se ovšem jejich oppidum jmenovalo Lutetia – víme o ní od Gaia Julia Caesara – a proč se později přejmenovalo na Paříž, je záhadou, jejíž rozřešení ještě čeká na nějaký bystrý mozek. O existenci tohoto oppida víme sice od helénských zeměpisců Strabona a Ptolemaia, název ovšem varíroval od tvaru Lucotecia přes Loucotocium až po Leucotecium. Názory na jeho původ se různí. Mohl vzniknout z keltského slova *luco-lugo*, označujícího bažinu či močál, což by nebylo daleko od věci, uvážíme-li, jak břehy Seiny, a zejména její pravý břeh, tehdy vypadaly. Tomu odpovídá i latinské slovo *lutum* – bláto. Mnohem romantičtější je legenda, jíž se věřilo ještě v 15. století a podle které Paříž založil Hektorův syn Frankon, který sem prý „dorazil z Tróje přes Uhry, a že se tak stalo v době krále Davida“. A aby toho zmatku nebylo málo, jistý Jehan Vitorb přišel dokonce s teorií, že

Paříž vděčí za své pozdější jméno muži jménem Paris, jenž byl synem samotného Romula. Daleko nejkrásnější verzi o založení zdejšího oppida však vymyslel lišák Rabelais, jenž ve svém *Gargantuovi* vyslovil teorii skutečně hodnou pověsti budoucí Paříže: podle jeho varianty vzniklo slovo Lutetia z řeckého slova *leucece*, označujícího prý bělost ženských stehů!

Ale vraťme se na úplný začátek. Píše se rok 1180 a v královském paláci na ostrově de la Cité se právě ubytoval nový král. Na svou dobu je to král moderní, trpělivý a organizačně schopný. Jmenuje se Filip August, tohoto jména druhý, sedmý z rodu Kapetovců. Jak píše Maurois: „Jeho ideálem není rytíř, nýbrž trpělivý a prohnáný politik.“ Je povolán, aby posílil královskou moc a vybudoval nový feudální systém, založený na principech, které budou nápadně připomínat moderní státní správu. Zatím ještě netuší, že v dějinách Paříže sehraje podobně významnou roli jako Karel IV. v dějinách Prahy. Je mu patnáct a před sebou má třiačtyřicet let úspěšné vlády.

Město, které se rozkládá v okolí královského paláce, už dávno není oppidum nějakého bezvýznamného keltského kmene. Někdy kolem roku 300 n. l. se Lutetia kdoví proč přejmenovala na Paříž. O dvě stě let později si ji merovejský král Chlodvík zvolil za hlavní město nové vznikající říše. Pak následovalo ještě osmnáct nejrozumnějších králů a králičků z rodu Merovejců a dalších sedmnáct panovníků z rodu Karlovců. Ne každému Paříž ucarovala, ne každý v ní trvale pobýval. Ale město se nezávisle na nich nepřestalo rozrůstat. Vznikla první opatství, první ulice. A pokud tu v roce 1290 bylo už kolem tří set ulic, o sto let dřív jich mohla být tak polovina. Žilo v nich kolem třiceti tisíc lidí. A ty bylo nutno živit a šatit. Těm bylo nutno vládnout. A ochraňovat je.

Bůhví na co myslí mladičkový král, hledící zamyšleně z okna. Velmi dobře ví, že doba je nejistá, státní zřízení vratké a přízeň poddaných vrtkavá. Pouhých sto kilometrů západně od Paříže stojí hrozivý hrad Gaillard, výspa budoucích úhlavních nepřátel, příslušníků anglického vládnoucího rodu Plantagenetů. Ví, že Seina není jen ideální obchodní

komunikace, ale že představuje velké nebezpečí z hlediska vojenského. Vždyť právě tudy se sem v minulosti přihnaly hordy Hunů, Vikingů, Normanů a Franků.

Král se už v duchu zabývá křížáckou výpravou, na kterou brzy vyrazí spolu se svým přítelem – a budoucím nepřítelem –, anglickým králem Richardem Lví Srdce. Ještě předtím ovšem vydá rozkaz, aby bylo rozrůstající se město opásáno řetězem hradeb. Dodnes stojí na rohu Chlodvíkovy ulice a ulice kardinála Lemoína pozůstatky této grandiózní „hladové zdi“. Byla to vskutku impozantní kamenná hradba, tlustá kolem tří metrů a posílená obrannými věžemi. Jen na pravém břehu stálo těch věží kolem čtyřiceti! Ale pořád tu existoval problém: na březích Seiny šlo postavit hradbu jen obtížně, stále to bylo nejzranitelnější místo celého města. Jak píše Lanoux, opasek hradeb tedy musel dostat svou „přezku“.

Prostor nacházející se přibližně v místech, které dnes z východu ohraničuje náměstí du Louvre, ze severu ulice de Rivoli a ze západu náměstí Carrousel, patřil v raném středověku klášteru Saint-Denis-de-la-Chartre. Městská zástavba sem ze strachu z povodní nezasahovala. Už někdy v 5. století tu postavili kapli, zasvěcenou svatému Germánovi, biskupovi z Auxerre, který se prý právě odtud vypravil do Anglie bojovat proti kacířství. Stavba ještě ani zdaleka nepřipomínala kostel Saint-Germain-l'Auxerrois, jenž tu bude postaven mnohem později a stane se královskou farností. Přístup ke kapli se nezdál zrovna nejbezpečnější. Z jedné strany tekla řeka, která se tu ráda rozlévala a tvořila nesčetné močály a bahniska, z druhé rostlo ještě na konci 12. století přebujelé houští a v noci se tam proháněli vlci. A právě toto místo si král nebo snad jeho stavitelé vybrali, aby hradbám nasadili královskou korunu. Psal se zlomový rok 1200. Nějaký anonymní dělník položil první kámen. Zrodil se Louvre.

A jsme u další záhady. Proč zrovna Louvre? Kde se to slovo vzalo? Vzniklo snad od slova *lower* nebo *leovar*, jež v saštině či ve starogermánštině označovalo tvrz nebo hrad? To je samozřejmě možné, protože

právě kolem zmiňované kaple si v roce 885 postavili Siegfriedovi Normané, kteří Paříž obléhali, opevněný tábor. Nebo se název váže k vlkům, kteří se odvažovali až do bezprostřední blízkosti města, a vznikl od latinského slova *lupara* – vlčí doupě, nebo od francouzského *louvier* – vlčinec? I to je možné, vždyť někde tady stával lovecký hrádek legendárního krále Dagoberta, který si prý do své lovecké smečky vybíral s oblibou i vlky.

Buď jak buď, v roce 1202 prostě na břehu Seiny stál Louvre. Ovšem nepředstavujme si dnešní monumentální zámek. Filipův Louvre byla obyčejná věž s „kruhovým špičatým kloboukem“, donjon, jenž byl součástí západní části městských hradeb. Stával v jihozápadním rohu dnešního Cour carrée, měl asi patnáct metrů v průměru a jeho výška se odhaduje na třicet metrů, nepočítaje v to ovšem dřevěnou střechu. Filip August ho považoval za natolik bezpečný, že do něj dal převést archiv královských listin a královský poklad; sám se však do něj nepřestěhoval a nadále bydlel v královském hradu na ostrově de la Cité.

Běžela staletí a na francouzském trůnu se střídali jeden král za druhým. Rostlo město Paříž, rostl i Louvre. O sto padesát let později, za Karla V. z rodu Valois, se donjon s okolními hradbami proměnil v obrovský královský hrad, který se jevil dvanácti věžemi a věžičkami. Ve všech nájezdnicích zřejmě vzbuzoval takový respekt, že se o něj nikdy v historii prakticky nebojovalo, i když zejména později tekla po jeho chodbách krev. Ovšem králové o něj příliš zájmu neprojevovali. Sám Karel V. se za pomoci stavitele Raymonda du Temple sice pokusil nevlídné hradní sály poněkud zpříjemnit, vybudoval tu honosný hodovní sál a na svou dobu úctyhodnou knihovnu, v níž shromáždil na 900 rukopisů, ale i tak raději přebýval v paláci Saint-Pol ve čtvrti Le Marais. Karel VI. a VII. a Ludvík XI. i XII. pobývali většinou mimo Paříž na svých hradech na řece Loire, a pokud už přijeli do Paříže, ubytovali se raději v paláci des Tournelles. A tak si chátrající Louvre musel počkat až do počátku 16. století, kdy se před jeho branami zastavil další král.

Nemá už ovšem na sobě středověké brnění, ale brokátový plášť s všitými rukávy a širokým límcem. Píše se rok 1515 a z Paříže se stává kypící město, do něhož se sjíždějí obchodníci z celé Evropy. Stojí tu 1200 domů a v nich hospodaří více než 90 000 domácností. Takové město potřebuje důstojné královské sídlo. Je takovým sídlem opuštěný královský hrad Conciergerie na ostrově de la Cité? Není, ten se hodí leda tak na vězení. Je jím těsný a tmavý palác Tournelles? Kdepak, ten už také přestává vyhovovat a brzy doslouží. Renesanční člověk se potřebuje nadechnout. Ale kam jít? Královský pohled dopadne na Louvre. Začne velké dobrodružství nového věku, na jehož konci nás čekají převratné změny.

Král se jmenuje František, toho jména první, je synem Karla z Angoulême a Luisy Savojské a na francouzský trůn se dostal přes svého strýce Ludvíka XII.

Vyrůstal střídavě v Cognaku a střídavě na hradě v Amboise, nejstarším ze všech hradů a zámků na Loire. Když v roce 1515 převezme vládu, je mu pouhých jedenadvacet let. Umírající Ludvík XII. se o něm nevyjádřil příliš laskavě. Když bylo jasné, že ho František vystřídá v čele státu, prý řekl: „Ten tlustý hoch všechno překaží!“ Jenomže „z tlustého hochy se stal skvělý mládenec, stojící oběma nohama pevně na zemi“, jak o něm napsal André Maurois. Ale my Františka nebudeme provázet na válečném tažení do Itálie ani s ním usilovat o císařský trůn, nebudeme s ním trpět v zajetí ani se obdivovat jeho státnické moudrosti. Zůstaneme pěkně v Paříži, a uděláme dobře. Staneme se totiž svědky přestavby starého hradu v nádherný renesanční palác, který postupem času rozkvetne v největší zámecký komplex Evropy.

Jenomže aby se mohlo začít stavět, nejprve je třeba bourat. František se vrátil z Itálie s hlavou plnou renesančních představ. V jeho průvodu přijeli do Francie nejvýznamnější umělci, včetně Leonarda da Vinciho. Ten sice nezamířil do Louvru, ale na Františkův zámek v Amboise, o mnoho let později však Louvre přece jen navštíví, i když jen prostřednictvím své Mony Lisy. Ale neodbočujme. Když se František rozhodl učinit z Louvru své sídlo, měl naprosto jasnou představu o tom, jak by

mělo vypadat. A architekt Pierre Lescot měl stejný názor. Nejprve bylo nutné zbavit hrad středověké těžkopádnosti. Tou těžkopádností byl myšlen především Filipův donjon, hradby a věže postavené směrem k Seině a hradní příkop. Vynález dělostřelectva už stejně podstatně změnil vojenskou taktiku a sebesilnější hradby už jeho útoku odolat nedokážou. A proto pryč s nimi! Jenom tu ubírají světlo. Místo zasypaného příkopu honem postavme nábrežní promenádu, po níž by se mohli procházet renesanční kavalíři se svými dámami. Je tu ovšem ještě něco důležitějšího, co zpočátku vypadá jen jako drobná změna. František totiž nechá zazdít původní vstup do hradu, jenž byl situován na jižní straně, a směrem do města ponechá jen malou branku. Je pravděpodobné, že právě toto rozhodnutí určí vývoj celého města, neboť později umožní vybudování čestného dvora a Perraultovy kolonády, díky nimž vznikne základní městská osa, které se nakonec podřídí i triumfální cesta vedoucí od Louvru až k Défense.

Byl to slavný okamžik, když do modernizovaného a restaurovaného Louvru přijela první státnická návštěva. Tou návštěvou byl shodou okolností také Karel V., ovšem nikoliv francouzský, nýbrž z Boží milosti král španělský a sicilský, který do Paříže dorazil v první lednový den léta Páně tisícího pětistého čtyřicátého. V městě nad Seinou mrzlo, až praštělo, a na řece se vytvořila až třiceticentimetrová vrstva ledu, takže koželuhové a koláři z levého břehu nemuseli chodit na tržiště na pravém břehu přes most – mohli se vydat rovnou přes řeku. V každém rohu zámeckého nádvoří hořely v noci pochodně a osvětlovaly gigantickou sochu Vulkána, římského boha ohně.

A pak už šlo všechno ráz na ráz, pokud si ovšem pod slůvkem „ráz“ představíme následující tři staletí. Každý další panovník přispěl v Louvru něčím novým, nevyjímaje ani vdovu po Jindřichovi II., Kateřinu Medicejskou, která Louvre rozšířila o Tuilerijský palác, jenž uzavřel zámecký komplex na jeho západní straně, v místech, kudy dnes vede silniční podjezd na avenue du Général Lemonnier. Ludvík XIII. se rozhodl realizovat projekt, který plánoval už Jindřich IV., a možná

dokonce i Jindřich II., a začal Louvre zvětšovat a roztahovat do délky. Se svou troškou do mlýna přispěl i sám velký císař Napoleon Bonaparte. A tak vznikala nová křídla, jež později dostala jména významných politiků: bude tu pavilon Colbertův i Richelieuův, pavilon Marsanův i Rohanův, pavilon ministra Sullyho. Zkrátka Louvre dospěl do svého vrcholného stadia a nic už na tom nezměnily ani všechny nejapnosti moderního věku, všechna ta povstání a revoluce, které Paříží otřásl na konci 18. a pak v 19. století. Jen devastující požár Tuilerijského paláce, který rozžehla Pařížská komuna v roce 1871, do jisté míry změnil zámeckou dispozici. Faktem ovšem zůstává, že to byl ve své době skutečně největší zámecký komplex na světě – s rozlohou větší než celý Vatikán včetně kostela svatého Petra. A po všechna ta staletí se nezměnil ani esprit tohoto místa, jenž tu dodnes vládne v zámeckých chodbách i sálech, ačkoliv ty už dávno neslouží královskému dvoru.

Stačí si zajít třeba do slavného Sálu karyatid, který se nachází v přízemí Sullyho pavilonu. Svě jméno získal díky čtyřem ženským sochám podpírajícím tribunu určenou hudebníkům. Sochař Jean Goujon za ně dostal 737 livrů, ražených v městě Tours. Samotný sál postavil Pierre Lescot pro krále Jindřicha II. Až budete kráčet po jeho dlažbě a obdivovat se sbírkám řeckého umění, vzpomeňte si, že tady na svém prvním plesu tančila za zvuku skotských lesních rohů mladička Marie Stuartovna. O pár let později, 15. srpna 1572, se právě tady budou konat zásnuby devatenáctileté Markéty z Valois s hugenotem Jindřichem Navarrským, jenž usedne na francouzský trůn pod jménem Jindřich IV. Markétě nikdo neřekne jinak než královna Margot. Později se tohle jméno stane symbolem smyslnosti a intrik a bude se vyslovovat s despektem a pohrdáním. Rozšíří se drby a řeči, které nebudou vždycky pravdivé, ale často nedokážou ani zdaleka vystihnout realitu. Teď ovšem z mladinky snoubenky nemohou dvořané spustit zrak a básníci se předhánějí v krasořečnění. „Byla tak krásná, že se nic na světě nemohlo její kráse vyrovnat,“ napsal nejlepší z nich, básník Pierre de

Bourdeille, řečený Brantôme. „Kromě krásy její tváře a její nádherné postavy byla navíc nádherně vyšňořená a oblečená. Její krásná bílá tvář, která se podobala nebi v jeho nejbělejší průzračnosti, byla na hlavě ozdobena tak velkým počtem obrovských perel a diamantů ve tvaru hvězdy, že měl člověk dojem, jako by se přirozenost tváře a umělost hvězd z drahokamů mísily s hvězdným nebem, v němž se črtal její tvar.“ Tančí se španělská *pavana*, italské *passamezzo* a francouzský *branle*. Za pár dní nebudou mnozí ze svatebních hostů mezi živými. Pouhých devět dní je dělí od největšího masakru v dějinách Paříže. Za pouhých devět dní nastane noc svatého Bartoloměje.

Tahle skutečnost jako by osudově poznamenala i Sál karyatid. Uplyne třicet osm let, a tam, kde seděli svatebčané, bude vystavena rakev a v ní tělo jednoho z nich. Jindřicha IV. zastihne v ulici Ferronnerie ruka kralovraha Ravallaka. Umírajícího krále okamžitě dopraví do zámku, a tak se stane, že Jindřich IV. bude jediným francouzským králem, který ve zdech Louvru zemře. Ovšem tělo ležící v rakvi bude jen voskový panák, oblečený do královského roucha, s korunou na hlavě a žezlem v ruce. Po následujících deset dnů se dvořané chovali, jako kdyby byl král ještě naživu. V jídelně se prostíralo k obědu a servírovaly se vybrané lahůdky, které se pak rozdávaly chudým. Každé zámecké okno zdobil malý oltářík a každý den se u těchto oltáříků sloužily mše. Po deseti dnech bylo královo tělo, do té doby ležící na posteli v královské ložnici – dovedeme si jistě představit, jak asi vypadalo, nezapomínejme, že byl červen –, přeneseno do Sálu karyatid, kde se s ním rozloučil nový král Ludvík XIII. Odtud se pak pohřební průvod vydal do baziliky v Saint-Denis.

Není to jediné místo v Louvru, po němž kráčely dějiny. Na skok se zastavily i ve Velké galerii, kterou začala stavět podél Seiny Kateřina Medicejská, a to v místech, kde kdysi stávaly hradby středověkého hradu. Právě tudy prchal 14. května 1588 Jindřich III., bratr Markéty z Valois, před rozvášněným davem. Den předtím se totiž po Paříži rozkřiklo, že hugenoti chystají pogrom na katolíky, tedy jakousi

Bartolomějskou noc „naopak“, a tak se poprvé v pařížské historii objevily v ulicích barikády, vytvořené z vinných sudů naplněných zeminou a hnojem, z prken, řetězů, trámů, dlažebních kostek, a dokonce nábytku. Jak napsal André Castelot, „Pařížané si v tomto Dni barikád objevili prostředek boje proti autoritám... A během následujících století se k němu budou často vracet.“ Večer se po Paříži rychle rozšířil slogan: „Zítra si zajdeme pro bratra Jindřicha a oběsíme ho v Louvru.“ „Bratr“ Jindřich to vydržel až do páté hodiny odpolední následujícího dne, pak mu ovšem povolily nervy: proběhl nedostavěnou Velkou galerií, chvíli předstíral, že se jde projít do Tuilerijských zahrad, ale nakonec pádil ven z Paříže. V místě, kde dnes stojí palác Trocadéro a kde se tehdy krčila jen ubohá vesnička Chaillot, se zastavil, obrátil se k městu, vykřikl nad ním klatbu a přísahal, že se do něj vrátí jen jako „mrtvola“.

O rok později stál Jindřich opět před Paříží a chystal se ji obléhat. V pondělí 1. srpna vstal ve své ložnici v Saint-Cloud poměrně pozdě a šel se nasnídat. Právě vypil šálek bujonu, když k němu přivedli jakéhosi mnicha jménem Jacques Clément. Mnich králi oznámil, že mu musí sdělit cosi důležitého. Král tedy dal pokyn služebnictvu, aby o krok ustoupilo, a naklonil se k mnichovi. Ten sáhl do rukávu, vytáhl dýku a zdola bodl krále do podbřišku.

„Ach, zlý mnichu, tys mě zabil,“ vykřikl král. Nad Velkou galerií v Louvru ten den vyšlo krvavé rudé sluce, takže Historie – pokolikáté už – musela přimhouřit obě oči.

Po smrti obou Jindřichů jako by se na Velkou galerii i na Sál karyatid trochu pozapomnělo, i když právě tam se občas konala divadelní představení a premiéru tam měla i hra Pierra Corneilla *Nicomédes*, inscenuvaná Molièrem. Ono to ale do jisté míry souviselo s osudy celého Louvru. V roce 1678 král Ludvík XIV. Louvre definitivně opustil a přestěhoval se do Versailles. Tohle rozhodnutí Louvre málem zničilo. V následujících letech se do zámku nahrnula nejroztodivnější společnost. Své kanceláře tu měli někteří akademikové, pobývali tu intrikáni i kurtizány, schovávali se tu političti uprchlíci i obyčejní

zločinci. V královských pokojích rostly příčky, na schodištích vznikala nová mezipatra a do zdí se zavrtávaly trubky topení a komíny kamen. Na nádvořích si starožitníci a vetešníci budovali stánky a za pár let připomínal Louvre spíše tržiště než královský zámek.

V polovině 18. století vypadal Louvre tak, že se nad osudy zámeckého komplexu slitovali dokonce i ti, od nichž by to člověk čekal nejméně. V roce 1794 vystoupil na jeho obranu i posměváček a skeptik Voltaire. Nakonec odtud byli na příkaz správce královských budov pana de Marigny, bratra milenky Ludvíka XV. madame de Pompadour, nezvaní hosté vyhnáni.

Naposled se Louvre vzeplal k někdejší slávě za císaře Napoleona a jeho následníků. Dne 12. března 1852 vydal Napoleon III. dekret, jímž oznámil definitivní ukončení stavebních prací. Až tak definitivní to ukončení nebylo, ale to milý Napoleon nemohl vědět. Neznal jméno prezidenta Mitterranda, nevěděl nic o existenci jistého architekta Ieoha Ming Peie a neslyšel nic o bouřlivých polemikách, jež budou provázet stavbu skleněné pyramidy.

Ale možná tušil, že si moderní doba přece jen žádá moderní řešení. A tak se spolu se vznikem republiky prezidenti přestěhují do Elysejského paláce a Louvre osíří. Nebo spíš naopak. Opustili ho sice dvorané, královské gardy a císařští generálové, zato sem zamířily davy obyčejných lidí ze všech koutů světa. Z královského paláce se stalo muzeum. Ale ne ledajaké. Největší muzeum světa. Král mezi všemi muzei.

Zřídit tu muzeum a zaplnit některé pavilony sbírkami nebyl nápad nijak nový. Zaobíral se jím už zmiňovaný a osvětlený František I. Proto pověřil malíře Andreu del Sarta, aby mu v Itálii opatřil nějaké obrazy. Po Františkově smrti v roce 1547 čítala sbírka řadu soch a dvanáct obrazů, z toho čtyři obrazy od Raffaela, tři, jejichž autorem byl Leonardo da Vinci, a králův portrét od Tiziana. Sbírka se rozšířila za vlády Ludvíka XIV. díky ministru Colbertovi, který pro královské sbírky získal kolekci obrazů kardinála Mazarina, bankéře Jabacha z Kolína nad

Rýnem a sbírku vévodů z Mantovy. Jak uvádějí Štyrský a Toyen ve svém *Průvodci Paříží a okolím* z roku 1927, podle inventáře z let 1709–1710 obsahovala sbírka 2376 obrazů. V roce 1821 se do Louvru dostala i socha, která dnes patří ke skvostům celého muzea. Toho roku totiž francouzský velvyslanec v Cařihradu, jakýsi markýz de Rivière, koupil mistrovské dílo řeckého antického sochařství, slavnou Milótskou venuši, která byla rok předtím nalezena u vesnice Castro na ostrově Melos, a daroval ji králi Ludvíku XVIII. Ale my se v sále číslo dvanáct v přízemí Sullyho pavilonu moc nezdržíme. Ona ta venuše vlastně není žádná Venuše, ale Afrodita, a bůhví jak to s ní všechno bylo. Stejně se ji – a to je důležitá informace – za pár okamžiků pokusí ukrást Audrey Hepburnová a Peter. My ale na ně čekat nebudeme a pospícháme jinam. Do sálu číslo třináct v prvním patře Denonova křídla.

Mona Lisa. Gioconda. Fenomén. Tento nerozměrný obraz – plátno je velké pouhých 55 x 77 centimetrů – se stal jakýmsi symbolem Louvru. Žádný jiný obraz se nedočkal takové popularity, žádný nebyl tolikrát napodobován a reprodukován. Leonardo di ser Piero da Vinci na něm zachytil manželku florentského šlechtice Franceska del Gioconda Lisu Gherardiniovou, která se za Gioconda provdala v roce 1495. Když pak musel malíř opustit Itálii a spolu s Františkem I. odjet do Francie, obraz vzal s sebou a pravděpodobně na něm ještě pracoval. Neví se, jestli jej František získal od samotného malíře, nebo jestli ho koupil až po Leonardově smrti, ale jedno je jisté: Mona Lisa je součástí uměleckých sbírek Louvru od jejich počátku, a pokud by měl mít Louvre nějaký emblém, pak by na něm jistě byla tato žena s poněkud záhadným úsměvem. Ovšem nemuselo to tak být navždy.

A jsme u příběhu, který jako by vypadl rovnou z nějaké detektivky. Nejprve si představme místo činu. Je neděle 20. srpna 1911 a Louvre je jako obvykle plný lidí. Dav se tlačí především v Salon Carré před Giocondou, jak Francouzi Moně Lise obvykle říkají. Mezi lidmi jsou i tři mladí Italové. Nejstarší z nich si oblékl kostkované sako, vestu, bílou košili a kravatu. Tmavé kudrnaté vlasy má ulízané dozadu.

Nejnápadnější je na něm velký knír, jehož špičky se podle poslední módy kroutí nahoru. Jmenuje se Vincenzo Peruggia a doprovázejí ho bratři Lancellottiové. Peruggia prostředí dobře zná. Pomáhal tu řemeslníkům vyrábět vitriny, která měla vzácný obraz chránit před vandaly. V té době pracovala v Louvru spousta kopistů, kterým ředitelství Louvru vyšlo vstříc a dalo jim k dispozici několik malých kamrlíků, kde si mohli odkládat malířské potřeby. A právě toho Peruggia a jeho komplicové využili. V jednom z takových kamrlíků přecháží noc. Ráno je pondělí a muzeum je pro veřejnost zavřeno. Peruggia a oba bratři vyjdou ze skryše převlečení za uklízeče a vydají se do sálu číslo třináct. Loupež století proběhne neskutečně jednoduše. Peruggia prostě přistoupí k Moně Lise, sundá ji ze stěny a strčí si ji do podpaží. A pak pomalu, aniž by je někdo kontroloval, všichni tři Louvre opustí. Jestli to v nějaké blízké hospůdce nějak oslavili, už dějiny neříkají. Ale k takovému operetnímu kousku by to jistě patřilo.

Zní to neuvěřitelně, ale krádeže obrazu si do úterního poledne, tedy po více než čtyřiaadvacet hodin, nikdo nevšiml. Je ovšem pravda, že v té době si mohli kopisté obrazy sundávat ze zdí, studovat, a dokonce fotografovat, takže prázdné místo nebylo nijak nápadné. Ale když byl konečně v úterý vyhlášen poplach a do muzea se přihlítilo šedesát inspektorů a více než sto policistů, mělo vedení Louvru z ostudy kabát. A to tím spíš, že ředitel francouzských muzeí Théophile Homolle krátce před krádeží prohlásil v novinách: „Ukrást Monu Lisu? To je totéž, jako kdybyste si mysleli, že někdo může ukrást věž katedrály Notre-Dame.“

Po týdnů bylo jasné, že vyšetřování uvázlo na mrtvém bodě. Noviny přinášely nejrůznější spekulace, vyrojily se karikatury, po Paříži jezdily alegorické vozy znázorňující scénu krádeže a na nejvyšších místech padaly hlavy – ale co to bylo všechno platné, Gioconda byla fuč. A tak aby té ostudy nebylo málo, obrátila se pozornost na mladé umělce, kteří se, alespoň podle názoru většiny slušných lidí, rozhodně chovali podezřele. Copak ve svých ateliérech nemalují obrazy, kterým nikdo nerozumí? Neopíjejí se v laciných montmartreských hospodách?

Nekoketují snad s anarchismem? Nevolají po likvidaci oficiálního umění? Copak pan Marinetti neproklamuje destrukci muzeí a uměleckých děl? Copak jistý pan Kostrowický dokonce nevykřikuje, že by se měl Louvre podpálit?

„Jistý pan Kostrowický“ byl ve skutečnosti básník Guillaume Apollinaire, mluvčí moderního umění, teoretik, jenž ve svém díle hlásal nové umělecké směry, což je, ať je stav společnosti jakýkoliv, vždycky podezřelé. Jenomže Apollinaire byl podezřelý ještě jinak, a připusťme, že jaksi oprávněně. Po krádeži Mony Lisy se rozvířila kampaň týkající se dalších odcizených exponátů. A Apollinaire jeden z nich vlastnil. Byla to hispánská soška, kterou přinesl jeho přítel a „tajemník“ Géry Pieret, s nímž se Apollinaire seznámil, když pracoval v Lepèrově bance v rue Notre-Dame des Victoires. Pieret byl dobrodruh, jehož historky, ať už smyšlené, či skutečné, básníka bavily natolik, že podle nich vytvořil postavu barona Ormesana, vystupujícího v knize *Kacíř a spol.* Jenomže Pieret měl na policajty čuch, takže se včas vypařil a v síti vyšetřovatelů nakonec skončil jen ubohý básník. V době od 7. do 12. září byl Apollinaire pro přechovávačství uvězněn v proslulé věznici La Santé na bulváru Arago, odkud se dostal jen díky vlně protestů, kterou rozpoutala umělecká fronta. Jako zkušenost to nebylo nic moc.

Dovedeme si jistě představit, jak se ve svém ubohém brlohu, nacházejícím se jen pár kroků od Louvru, skuteční zloději na básníkův účet bavili. Motivy jejich činu jsou dodnes obestřeny jistou záhadou. Za krádeží obrazu stál pravděpodobně argentinský padělatel jménem Eduardo de Valfierno, který chtěl za pomoci restaurátora Yvese Chaudrona prodat šest kopií jednomu bohatému americkému sběrateli, jenž byl přesvědčen, že jedna z nich je skutečně originál. Jakmile se obchod podařil, Valfierno ztratil o pravou Monu Lisu zájem, a tak se Peruggia rozhodl odjet do své vlasti, aby se tam pokusil obraz prodat. Představme si údiv bohatého florentského antikváře Alfreda Geriho, s nímž Peruggia navázal 10. prosince 1913 kontakt a nabídl mu Monu Lisu, kterou měl schovanou v hotelovém pokoji – dnes se hotel jmenu-

je Gioconda – v obyčejném kufříku pod postelí. O dva dny později byl Perugia zatčen. V následném procesu se prohlásil za vlastence, který chtěl, aby se slavné dílo italského malíře znovu dostalo k italskému lidu. Soud k tomu jistě přihlížel, když ho poslal do vězení jen na pár měsíců. Mona Lisa se mohla 4. ledna 1914 konečně vrátit domů. Jenomže...

Teď si položíme důležitou otázku. Je obraz visící v sále číslo 13 pařížského Louvru skutečně originál? Tahle otázka totiž není od věci. V roce 1952 vydalo muzeum v Louvru publikaci *Pocta Leonardu da Vincimu*, v níž je zmínka o jedenašedesáti oficiálních kopiích slavného plátna. O tři roky později bylo v Grand Palais na výstavě nazvané *Falzifikáty v umění a historii* vystaveno osm Giocond. Dvě Giocondy jsou v majetku muzea v Tours a jedna v bretonském Quimperu. Všechny jsou od originálu k nerozeznání.

Ale naše otázka má ještě jeden reálný podklad. Louvre má totiž za sebou padělatelskou aféru té největší velikosti. Do aféry falešné zlaté tíary se zapletl kdekdo, včetně členů Francouzské akademie. Všechno to začalo jako pohádka. V březnu roku 1896 odkoupilo muzeum na radu ředitele starověkých sbírek Antoina Héróna de Villefosse korunu, jakou nosili perští nebo médští králové, vyrobenou z masivního zlata a vážící 460 gramů. Zdobily ji motivy z Homérovy *Iliady*, a přestože se její vznik datoval někdy do 4. století před Kristem, byla ve vynikajícím stavu. Jistý Théodore Reinach složil v záchvatu vlastenectví velkou část z dvou set tisíc zlatých franků, které byly zapotřebí na její odkoupení. A začalo třesnění.

Vědci se předháněli v superlativech. Ctihodní akademikové okamžitě přišli na to, komu koruna patřila: skytskému králi Sajtafarnesovi. Nikomu nebylo kupodivu podezřelé, že o takovém králi předtím nikdo jakživ neslyšel. Akademie dokonce 1. dubna 1896 uspořádala slavnostní schůzi na její počest. „Uspořádat takovou schůzi na apríl bylo velmi nerozumné,“ napsal s jistou dávkou ironie historik François Caradec. A měl pravdu. Apríl to byl skutečně povedený.

A tak zatímco tiára zaujala čestné místo ve sbírkách Louvru, její osud se začal naplňovat. Přesně o sedm let později se bezvýznamný padělatel jménem Jean Elina přihlásil k jejímu autorství.

„Nesmysl!“ nechal se slyšet bratr donátora Reinacha Salomon. „Od začátku jsem věděl, že se jedná o podvrh. Ale Elina je mýtoman. Autor se jmenuje Razumovskij.“

„Hloupost!“ připojil se známý pařížský zlatník Lifschitz. „Autor se nemenuje Razumovský, ale Rušomovský a je zlatníkem v ruské Oděse!“

Muzeum tedy poslalo do Oděsy dopis a vzápětí přišla odpověď: „Zaplaťte mi cestu a já vám přivezu důkazy, že autorem tiáry jsem já!“

Israël Rušomovský dorazil do Paříže 5. dubna 1903 a skutečně poskytl nezvratné důkazy o svém autorství. Akademikové se museli ještě dlouho chytat za nos a někteří se prý i červenali.

Tak co, je Mona Lisa skutečně originál? Byla tiára jediným padělkem nacházejícím se v Louvru? Určitě ne, ostatně u Watteauova obrazu *Koncert* to bylo naprosto jednoznačně prokázáno; a *Svatá Anna s Pannou Marií a malým Kristem* také není dílem Leonardovým. Ale ještě lepší odpověď nám může poskytnout americký kritik John van Dycke, který prohlásil: „Ze všech Rembrandtových obrazů, které jsou ve státních a soukromých sbírkách na celém světě, je pouze čtyřicet procent originálů. A Louvre vlastní jen čtyři.“ Které to jsou? Tajemství zůstává.

Louvre

Ale vraťme se k Louvru. Stavba tak rozsáhlého komplexu a jeho význam samozřejmě ovlivnily vývoj celého města, a to nikoliv jen v ose spojující Louvre s náměstím de la Concorde, s Champs-Élysées, Vítězným obloukem a později i s Archou v Défense. V „podhradí“ vznikla čtvrť, I. pařížský *arrondissement*, ohraničený na jihu Seinou, na východě bulvárem de Sébastopol, na západě náměstím de la Concorde a ulicí Royale a na severu ulicemi

des Capucines, Casanova, des Petits-Champs a Étien-ne Marcel. Tady bije srdce Paříže. Tady je střed města. A zřejmě nikoliv jen střed pomyslný.

Za důkazem nemusíme daleko od Louvru. Stačí vyjít z Cour carrée, udělat pár kroků po rue de Rivoli a zahrnout do rue de l'Arbre-Sec čili, jak bychom řekli česky, do ulice U Suchého stromu. Žádný suchý strom tu sice nenajdeme – výrazem „suchý strom“ ostatně Pařížané vtipně nazývali šibenici –, ale vydáme-li se po pravém chodníku směrem k Seině, dojdeme k apsidě kostela Saint-Germain-l'Auxerrois. Tady, takřka na rohu, který tvoří rue de l'Arbre-Sec s rue des Prêtres-Saint-Germain-l'Auxerrois, stojí kandelábr. Jenomže pozor, to není obyčejný kandelábr. Zkusme ho obejmout a vezme, že se právě dotýkáme gravitačního středu Paříže. Jak jsme na to přišli? Inu, musíme se přiznat, že jsme na to nepřišli my, ale jistý pan Alexandre Arnoux. Ten totiž učinil následující pokus. Vystříhl si plán Paříže, včetně Vincennského a Bouloňského lesa, a pověsil ho na zeď. Na hřebík nad plánem zavěsil provázek s olověným závažím a zaznamenal si linii, kterou provázek vytvořil. Potom plánem pootočil a zakreslil si další linii. Tak postupoval dál, dokud se plán neotočil kolem dokola a nevrátil se do výchozí pozice. Všechny linie se protínaly v jediném místě – a tím místem, jak jistě uhodnete, byl náš kandelábr v ulici U Suchého stromu. Jednoduché jako všechny geniální objevy.

Teď už tedy víme, že se střed Paříže skutečně nachází v I. obvodu. Víme, že tu stojí jeden z největších zámeckých komplexů na světě. Z toho samozřejmě logicky vyplývá, že se okolní čtvrť stala vyhledávaným místem šlechty, a že to tedy byla čtvrť rezidenční, a tudíž luxusní. „Louvre, historické jádro Paříže, sídlo králů a nekropole tolika slavných vzpomínek, je obklopen kulisou a obzorem jakoby přímo stvořeným pro jeho památku a krásu,“ napsal poněkud pateticky Léon-Paul Fargue. To je ovšem pravda jen částečně. Je fakt, že kolem Palais-Royal, náměstí Vendôme, i tam, kudy běží historicky velmi významná rue du Faubourg Saint-Honoré, stávaly šlechtické paláce. Bydleli tady

takřka všichni, kdo u dvora něco znamenali, počínaje kardinálem Richelieuem, ministrem Colbertem, nejruznějšími dvorskými funkcionáři, přes králova kloboučníka, dvorního skladatele Lullyho, až po významné finančníky.

Ale podhradí vždycky patřilo především lidu, tedy řemeslníkům, mnichům, studentům, poutníkům, vojákům, prostitutkám, obchodníkům, zkrátka Pařížanům, kteří se tu rozlévali jako lidská řeka, jež svými meandry-ulicemi zaplavovala celý pravý břeh Seiny. „Postavme Louvre pro lidi!“ zvolal pateticky Napoleon III., když se v polovině 19. století rozhodl vybudovat nový bulvár (de Sébastopol) a změnit tvář prostranství, kterému se odnepaměti říkalo Les Halles. Tím „Louvrem pro lid“ myslel tržnici. Místo, které se v průběhu staletí stalo jakýmsi skutečným protipólem Louvru. Tady opravdu kraloval lid. A bylo to království vskutku podivuhodné.

Původní pařížská tržnice se nacházela na ostrově de la Cité, v místech, kudy vedla rue de la Juiverie. Říkalo se jí bůhví proč Palu, ale tohle jméno, odvozené snad od slova *palud* – bažina –, i samotné tržiště brzy zmizely kdesi v historickém zapomnění. Pak se tržnice přestěhovala na náměstí de Grève, tam, kde dnes stojí pařížská radnice. Bylo to výhodné místo, protože leželo přímo u největšího přístavu na Seině, po níž putovala do hlavního města největší část zboží a potravin. Jenomže množství zboží narůstalo a místa zde naopak ubývalo, neboť jak se Paříž rozpínala, hladových krků bylo čím dál víc. A tak se tržnice opět stěhovala.

Na jaře roku 1137 došel král Ludvík VI. řečený Tlustý na konec své životní pouti. Bez pomoci se už ani nedostal do sedla, vyčerpávaly ho nekonečné průjmy, a navíc jej trápila stará zranění hrudi a nohy, která utrpěl při svých válečných taženích. Ani tehdy se však nepřestal starat o blaho svého království. Jak píše Dietrich Lohrmann, „na počátku vlády sotva kontroloval cestu z Paříže do Orléansu; na jejím konci ho poslouchala s výjimkou Normandie a Flander celá severní Francie“.

To, jak mu záleželo na vlastní zemi, dokazuje osud Paříže. Ještě ve 12. století píše arabský zeměpisec Idrísí, že Rouen a Troyes, hlavní města Normandie a Champagne, jsou významnější než Paříž. V kronice z Morigny, vydané Milotem v roce 1912, však nacházíme zmínku o tom, že v době královny smrti byla Paříž větší než ostatní města. Tak si vyberte.

Ale poslední Ludvíkův státnický čin byl skutečně hodný zaznamenání. V červnu roku 1137, tedy necelé dva měsíce před smrtí, odkoupil od leprosária svatého Lazara pozemek zvaný Champeaux, ležící „kousek od cesty svatého Diviše“, tedy území rozkládající se přibližně v místech, které dnes ohraničuje Rambuteauova ulice a kostel svatého Eustacha. Dnešní obchodní a turistické centrum nazvané Forum des Halles ani zdaleka nepokrývá celý prostor, na němž se tohle mokré pole či vodní plocha rozprostírala. A právě tady, poblíž frekventované ulice vedoucí z Paříže k opatství svatého Diviše, vznikla tržnice, která tu měla zůstat až do roku 1971, tedy dlouhých 834 let. A za tu dobu nesmazatelně poznamenala osudy města.

Proslulé „břicho Paříže“! Émile Zola o něm ve svém slavném románu, který dal tržnici jméno, píše: „Florent se díval, jak veliká tržnice vystupuje ze stínu, opouští sen, v němž viděl její průhledné paláce táhnout se do nekonečna. Brala na sebe pevnější formu, stávajíc se zeleně šedou a ještě gigantičtější se svým zázračným stěžňovím, nesoucím nekonečné plochy jejích střech. Kupila své geometrické masy; a když všechna světla uvnitř byla zhasnuta a její čtyřhranné, stejnotvárné masy koupaly se v ranním úsvitu, vypadala jako nezměrný moderní stroj, jako nějaký parostroj, nějaký kotel, určený k živení celého národa, obrovské kovové břicho, zaklínované a zanýťované, vytvořené ze dřeva, ze skla a z litiny, s elegancí a silou mechanického motoru, pracujícího žářem pece, ohlušením a zbesílenými pohyby kol.“

Zajímavá je etymologie názvu Les Halles. Jeho původ nelze hledat jen ve slově *le hall* – hala, jak by se na první pohled nabízelo. Je to poněkud komplikovanější. Haly tu skutečně stály, jenomže byly postaveny až mnohem později, v době, kdy se tomuhle místu říkalo Les

Halles už několik století. Název je totiž zřejmě zkomoleninou slova *aller* nebo také *alles* – jíti. Bylo to tedy místo, kam každý *allait* – chodíval.

Po Ludvíkovi VI. se o tato místa začal zajímat i Filip August. A protože měl mánii všechno pěkně a bezpečně ukrýt za hradbami, postavil hradby i kolem tržnice. Pak, jako v případě Louvru, přišla řada na Františka I. Ten nařízením z 20. září 1534 nechal strhnout původní středověké budovy a nahradil je novými, které tu zůstaly až do roku 1854. V té době se už tržnice rozrůstala do úctyhodných rozměrů. Nebylo divu. Ve středověku existovalo kolem 120 řemeslnických cechů a v roce 1621 už jich bylo 261. Kromě klasických řemeslníků, jakými byli řezníci, kováři, koláři, soukeníci, rybáři, špendlíkáři či apatykáři, se na tržišti objevovali i nejrůznější „specialisté“. Tak například *découpeur* patřil k nejméně váženějším. Byl jmenován dokonce policejním prefektem, ale jeho úkolem nebylo řezat hlavy zločincům nebo jim nahánět strach, ale stahovat zvířecí kůže a rozsekávat maso na kousky. To takový *cabocheur* měl ještě krvavější řemeslo. Jeho úkolem bylo ostrým sekáčkem usekávat hlavy ovčím a zbavovat je jazyka a mozkové hmoty. Místu, kde pracoval, se zcela příznačně říkalo *massacre*. To takový *compteur-mireur* měl mnohem mírumilovnější zaměstnání. Nad světlem svíčky totiž prověřoval kvalitu vajec. *Bombeur* se věnoval velmi podivné činnosti: tlustou holí rozbíjel hrudníky kachen, aby neměly vystupující kosti a vypadaly vykrmenější a masitější. Zřejmě nejpitoresknější činností se zaobíral *gaveur de pigeons*. Do pusy si nabíral směs vlašné vody a zrní a tu pak mocným výstřikem dostával do zobáku holubům, aby působili zdravě a vykrmeně.

Speciální kastu představovaly trhovkyně, které měly až do Velké francouzské revoluce zvláštní privilegium. Při nejrůznějších příležitostech, jako byl například Nový rok, narození prince nebo nějaké významné vojenské vítězství, byly zvány do Louvru a později i do Versailles, kde mohly králi nebo královně osobně předat kytíčku a složit jim poklonu. Pak se pro ně na nádvoří uspořádal velký banket a královští důstojníci jim prokazovali mimořádné pocty. Po návratu do tržnice pak trhovkyně

musely ostatním všechno podrobně popsat, načež následovala lidová veselice.

Tržnice zkrátka představovala tu nejrozmanitější směs seriózního řemesla a lidovosti, ale také podfuku a zločinnosti, jakou si jen dovedeme představit. Lidský rod tu odjakživa nastavoval zrcadlo všem svým dovednostem, svému umu a šikovnosti, ale zároveň i obžerství, lakotě a nestřídmosti. Tady nebyl doma ušlechtilý středověký rek, sbírající trofeje na rytířských kolbištích. V těchto místech nebyl domov renesančního kavalíra, hrajícího na loutnu pod okny své vyvolené. Tady kralovaly všechny ty rukavičkářky, čepičářky a přístipkářky, o kterých básník vesele rýmoval:

*Prvenství mají Pařížanky,
Příznej to, nebo pohoríš.
Ač jedák mají Taliánky,
Kam na nás, dámy, na Paříž!*

Tady se potuloval Gavroche, pařížský uličník a ničema. Ne náhodou postavil Hugo svou barikádu v *Bídnících* právě na okraji Les Halles, u kostela svatého Eustacha. Paříž zde nabízela svou druhou tvář, tvář lidu, tvář, jež měla na jedné straně škleb šaška a na druhé půvabný úsměv košíkářky z předměstí.

Tržnice sama prošla samozřejmě pozoruhodným vývojem. Z původních dřevěných stánků a bud, z nichž jen některé byly zastřešené, se pomaličku stávaly velké pavilony – haly nebo *píloris*, jak se jim říkalo, které se postupem času specializovaly. Ty, v nichž se prodávalo obilí, mouka či maso, patřily k největším. Vznikaly celé ulice, nazývané podle řemesla či zboží, které se tam prodávalo. Některé, jako třeba rue de la Ferronnerie – Železářská –, se dochovaly dodnes. V roce 1846 vyrobil zámečník Pierre Joly ve své dílně kovovou konstrukci, která zaujala samého Napoleona III. Po jistém váhání souhlasil architekt Victor Baltard, že tuto konstrukci použije a postaví z ní novou, zastřešenou tržnici. Tato na svou dobu nesmírně moderní a funkční stavba tu stála

až do roku 1971, kdy musela být tržnice z hygienických důvodů zbořena. Když byly pavilony rozebrány, zůstalo po nich 250 000 tun železa, které se rozprodalo za 395 000 franků. Břicho Paříže tak definitivně zmizelo z mapy města, jež tak přišlo o jednu ze svých nejpozoruhodnějších atrakcí. A bůhví o jaké tržnici bude moci nějaký básník napsat to, co o Les Halles napsal Gérard de Nerval: „Jak je krásná noc, když můžeme pozorovat zářící hvězdy skrz obrovskou kopuli v Halle aux Blés...”

Ale I. obvod není jen místem, kde se snovaly nevinné dvorské intriky a kde François Villon skládal své verše. Není to místo, kde by lidé jen pokojně žili a docela přirozeně umírali, kde by mírumilovně stavěli své domy, ulice, hřbitovy a tržnice. Je to místo, kde se mnohdy hrály podivné mocenské hry. Ta nejpodivnější a nejhazardnější se tu uskutečnila v roce 1944. V sázce byly tehdy osudy celého města.

Dne 23. srpna vydal Hitlerův generální štáb mimořádně tajný a mimořádně urgentní rozkaz určený veliteli Západní armády a velitelům obrněných seskupení, která stála okolo Paříže a čekala na útok spojenců. Říkalo se v něm:

„V dějinách znamenala ztráta Paříže vždycky ztrátu celé Francie. Führer se proto rozhodl vydat tento rozkaz: Paříž musí být bráněna na klíkových pozicích ještě před vstupem do města. Velitel Západní armády proto dostane potřebné posily. Co se týče samotného města, je třeba všemi prostředky vystoupit proti prvním známkám povstání. Těmito prostředky se rozumí vyhození domů do povětří, veřejné popravy povstalců, evakuace ohrožených čtvrtí... Bude připravena destrukce mostů vedoucích přes Seinu. Paříž musí padnout do rukou nepřítele a nepřítel tu musí najít jen pole plné trosek.“

Rozkaz obdržel i generál Dietrich von Choltitz, potomek staré německé šlechtické rodiny, jejíž příslušníci sloužili německé armádě už po tři generace, hrdina bitvy o Sevastopol, zkrátka voják tělem i duší. Dne 7. srpna ho Hitler osobně jmenoval velitelem Paříže. O čtyři dny později zastavil před číslem 288 v rue de Rivoli jeho černý horch. Na

fasádě hotelu Meurice visel už čtyři roky, dva měsíce a dva dny prapor s hákovým křížem. Tady sídlilo vojenské velitelství Paříže.

Rue de Rivoli nepatří k nejstarším ulicím I. obvodu. Vznikla až v roce 1804 v ose Louvru, na území někdejších klášterů kapucínů a Na nebevzetí Panny Marie. Od počátku to však byla výlučná ulice, protože díky městskému nařízení v ní nesměli provozovat řemeslo „řezníci, uzenáři, pekaři, cukráři ani další řemeslníci, kteří ke své práci potřebují pec“. Nesmělo se v ní ani pracovat kladivem a na fasády arkád se nesměly věšet vývěsní štíty. Díky tomu se brzy stala oblíbeným místem nedělních procházek Pařížanů. Byla klidná, jako stvořená k odpočinku. Prostě *chic*.

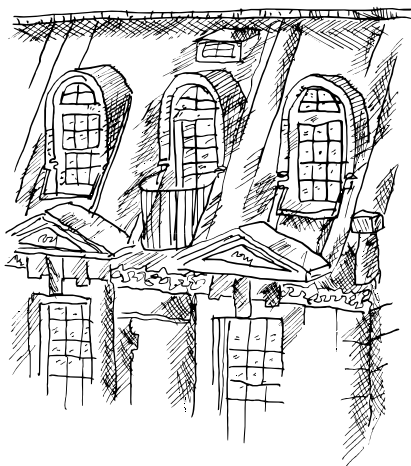
V roce 1817 nechal jistý Augustin Meurice, přednosta poštovního úřadu v Calais, v rohovém domě, tam, kde do rue Rivoli ústí rue d'Alger, zbudovat hotel. Dokázal přesně vystihnout místo i dobu. Brzy se do jeho hotelu nahrnula bohatá klientela. Byli to především Angličané, kteří si z Meuricova hotelu udělali svůj *maison* a začali mu říkat „hotel králů“. V průběhu let tu bydlela řada významných osobností, počínaje anglickým králem Edvardem VII. a konče maharádžou z Džajpuru nebo sultánem ze Zanzibaru. Věděl tohle Choltitz? Stačil se obdivovat nádherným interiéřům, nástěnným malbám a ručně malovaným vlýsům? Stihl spočítat všech 41 000 ozdob, vyrobených z pravého zlata? Věděl, že pár kroků odtud bydlíval Turgeněv? Že v sousedním hotelu Wagram prožil své líbánky Oscar Wilde? Že Meuricův hotel miluje výstřední malíř Salvador Dalí? Obávám se, že nikoliv. Že měl jiné starosti. Že mu v uchu neustále zněl chraplavý führerův hlas, který na něj štkal v telefonu: „Hoří už Paříž?“

V prvním patře Meuricova hotelu je balkon se zdobenou kovovou mříží. Představme si generála von Choltitze, jak tu jednoho dusného srpnového večera roku 1944 stojí a hledí do tmy. Kdo ví, co se mu honí hlavou. Jak se v něm sváří povinnost s odpovědností. Naproti hotelu se črtají obrysy stromů v Tuilerijských zahradách a vzadu se proti světlejšímu nebi rýsují tmavé kontury Eiffelovy věže. Německému generálovi

se rozprostírá u nohou francouzské město, které má za sebou dva tisíce let své historie. Město, v němž králové postavili svůj Louvre a lid svou tržnici. Město, jehož osudy teď ležely, snad poprvé v historii, v rukou cizince.

Ne, Paříž hořet nezačala. Generál von Choltitz rozkaz svého führera nesplnil. Nenechal vyhodit do povětří mosty, nezasakroval povstalce. Naopak, dovolil jim, aby ho odvezli do někdejšího montparnasského nádraží, kde měl hlavní stan generál Leclerc, a tam podepsal kapitulaci. Raději se nechal zajmout a své nejbližší vystavil hrozbě smrti, než aby takový rozkaz vydal. Paříž se neproměnila v hromadu trosek a od té doby tak mohla přidat ke svým dějinám ještě dalších pár desítek let.

Na to myslíme, když kráčíme pod arkádami ulice de Rivoli. Myslíme na generála Choltitze, jehož manželka a obě dcery unikly rozsudku smrti, které nad nimi vynesl nepřítel Hitler, jen díky tomu, že jej nacisté nestačili realizovat a že válka našťastí brzy skončila. Na německého generála, který v sobě v závěru války našel tolik odvahy, vděčná Paříž nezapomněla a po letech mu udělila čestné občanství. V hotelu Meurice zatím cinkají příbory. Je letní večer. Akáty z Tuilerijských zahrad voní až sem.

II. OBVOD – BOURSE

(Gaillon; Vivienne; du Mail; de Bonne-Nouvelle)

Druhý pařížský *arrondissement* je nejmenší ze všech pařížských obvodů. Pokrývá plochu pouhých devadesáti devíti hektarů, což je například ve srovnání s největším pařížským *arrondissementem*, jímž je XV. obvod, sedmkrát méně. Ohraničují ho většinou velké bulváry – de Sébastopol, Poissonnière, Montmartre, des Italiens a des Capucines. Nenajdeme tu žádnou významnou památku, zato tu stojí burza a řada významných bank. Je to zkrátka taková nudná čtvrť. Ctnostná.

Na place du Caire neboli Káhirském náměstí však ztratíme všechny iluze o této „ctnostné“ čtvrti i my. Ne že by na nás tak mocně zapůsobily ony tři Egyptanky, které tu netečně shlížíjí na lidské hemžení. I nám však prozradí nejedno tajemství. To první nazvěme třeba Dvorem zázraků.

Nečekejme ovšem žádnou idylickou pohádku. Dvůr zázraků, francouzsky *Cour des Miracles*, označoval místo, na němž se shromažďovala městská spodina, žebráci, zloději, lidé bez domova i zločinci. Těchto „dvorů“ by se našlo ve středověké Paříži více, ovšem ten největší a nejproslulejší, kterému se také říkalo Dvůr svatého Spasitele,

se nacházel právě tady, v prostorách dnešního Káhirskeho náměstí. Vedly k němu tři hlavní vchody, jejichž hranice se neodvažoval překročit ani ten nejstatečnější městský strážník či soudní vykonavatel. První vchod se nacházel přibližně v místech, kde je dnes v Réaumurově ulici číslo popisné 100. Tehdy tady ovšem vedla ulička s poněkud zvláštním názvem Krucifix. Druhý vchod byl situován v místech, kudy dnes vede ulice des Petits Carreaux, a třetí tam, kde se nachází rue du Nil. Jednou stranou se celý dvůr opíral o hradby, jež nechal v Paříži postavit Karel V., na druhé straně byla slepá fasáda kláštera augustiniánek.

Zdejší Cour des Miracles byl tak proslulý, že vstoupil i do literatury. Navždy jej proslavil Victor Hugo, který o něm ve svém románu *Chrám Matky Boží v Paříži* napsal: „Bylo to velké, nepravdělné a špatně vydlážděné náměstí, jako ostatně všechna pařížská náměstí té doby. Tu a tam hořely ohně, kolem nichž se houfovaly skupiny podivných lidí. Všichni neustále kamsi chodili, bezcílně přecházeli a křičeli. Tam byl slyšet ostrý jekot, jinde zase dětské výkřiky a ženské hlasy. Na pozadí mihotavého odlesku plamenů se v podivných gestech črtaly černé hlavy a ruce. Když do nekonečných stínů občas dopadlo světlo ohně, mohli jste spatřit přebíhajícího psa podobajícího se člověku nebo člověka podobajícího se psu. Hranice ras a druhů se v tomto podivném pandemoniu jakoby smazávaly...“

Velmi zvláštní je způsob, jakým vzniklo pojmenování těchto míst. Svědčí o jiném druhu humoru, který neopouštěl ani ty nejubožejší z ubohých. Na takových místech totiž skutečně docházelo k „zázrakům“. Mrzáci tu najednou zase začali chodit, slepčům se vracel zrak a ti, kteří předtím umírali na křivici, se nečekaně narovnávali.

Zvláštní byl i způsob pojmenování jednotlivých žebračkových „profesí“. Zatímco obecných pojmenování žebračků a zlodějů najdeme v argotu, v tomto „jazyce v jazyku“, celou řadu, ať už se jedná o *drilles*, *matons* či *capons*, některé žebračké „cechy“ měly své vlastní, specifické názvy. Tak například *francs-miteux* byli ti, kteří předstírali na ulicích mdloby. Zatímco *piètres* chodili po městě o berlích, *rifodés* se jen vlekli na

zmrzačených údech. Zvláštní postavení měli *mercandiers*, kteří o sobě tvrdili, že jsou bývalí vojáci zmrzačení ve válce, a *coquillards*, kteří byli podle vzoru potulných mnichů označováni za potulné žebráky. Pak tu byli samozřejmě i ti, kteří své nemoci většinou nepředstírali a jež „slušná společnost“ kvůli jejich výjimečnosti vyloučila ze svých řad. To platilo zejména o epileptících a paralyticích, jimž se říkalo *sabouleux*, a o ubožácích s vodnatelnou hlavou, *malingreux*. Toto „království argotu“, jak říká Jean-Paul Clébert, mělo i svého krále, jenž se nazýval *Grand Coesre*. Vládl tu naprosto neomezeně. A jistě si dovedete představit, jaké mocenské prostředky k tomu používal.

Byl to zkrátka svět sám pro sebe. O tom, že žebrácké řemeslo skutečně prosperovalo, svědčí fakt, že se v roce 1560 na zdejším Dvoře zázraků shromáždilo kolem 40 000 lidí! Ludvík XIV. se proto rozhodl tuto neudržitelnou situaci radikálně řešit. Královským ediktem bylo žebráctví vykázáno za pařížské hradby a trestáno galejemi. Hrozba galejí samozřejmě počet žebráků v hlavním městě výrazně omezila, ale poslední Dvůr zázraků zanikl až v roce 1724.

Ani další příběh, který nám vyprávěly Egyptanky, zdejšímu obvodu na ctnosti nepřidá. Je to příběh největší vražedkyně v dějinách Paříže. Když byla na konci 80. let 17. století zatčena, doznala se ke 2500 zločinům! Při takové aktivitě jí jistě jeden obyčejný štůček plátna na rubáše určitě nestačil.

Ale pojďme na začátek našeho příběhu. Z Káhirskeho náměstí je to do rue Beauregard co by kamenem dohodil. Tahle ulice získala své jméno díky nádhernému výhledu na město, jenž se odtud naskýtal každému návštěvníkovi. Kdysi tu býval skutečný venkov. Na malém kopečku, který vznikl jaksí uměle navršením trosek někdejších hradeb a jemuž se, kromě jiných názvů, říkalo i poněkud ironicky Mont-Orgueil, Pyšný vrch, stálo jen pár venkovských domků, které byly srovnány se zemí v roce 1593, kdy Paříž obléhal hugenotský král Jindřich IV. Krátce nato tu vznikla dnešní ulice, ovšem její podoba se postupem času výrazně měnila. Domy, které tu byly postaveny na počátku 17. století, už dnes

také dávno neexistují a popisná čísla dnešních činžáků jsou už jen přibližnou orientací v někdejší zástavbě.

Dům hrůzy, o němž bude řeč, stával zřejmě v místech, kde se rue Beauregard kříží s rue de la Lune. Právě do rue de la Lune měl dům zadní východ, což – jak uvidíme – byla nesporná výhoda. Majitelkou domu se stala Kateřina Monvoisinová, za svobodna Deshayesová, vdova po jistém panu Monvoisinovi, jíž však nikdo neřekl jinak než vdova Voisinová.

Naše milá vdova zpočátku jen věštila budoucnost, což bylo za vlády krále Ludvíka XII. skutečně výnosné a poměrně nevinné řemeslo. Podle policejního důstojníka La Reynieho – jak uvidíme, tento policista byl v kontaktu s několika vražedkyněmi – existovalo tehdy v Paříži kolem tří set věstkyň a žádná z nich si nemohla stěžovat na nedostatek práce. Voisinka však patřila k nejvyhledávanějším. K její oblíbě zřejmě přispěla dokonalá režie celého věšteckého obřadu, na nějž si brala speciální plášť, který si dala ušít a jenž prý stál na svou dobu obrovskou sumu patnácti tisíc livrů. Brzy však zjistila, že ze svého věšteckého řemesla může vytěžit mnohem víc. Měla totiž výlučně ženskou klientelu a řada vysoce postavených dam ze společnosti se na ni často obracela s jednoduchou otázkou: „Kdy se konečně zbavím svého manžela?“ Pokud se jednalo o dámu důvěryhodnou a prověřenou, která nechtěla čekat, až manžel umře přirozenou cestou, Voisinka na ni spiklenecky mrkla, s plným pochopením pro ženské záležitosti sáhla do některého ze svých tajných kufříků a vyndala speciální prášek, jenž manželovu cestu na hřbitov poněkud uspil. Ale brzy jí ani tohle nestačilo. A tak se začaly v domku v rue Beauregard dít věci, nad nimiž ještě dnes vstává jí člověku hrůzou vlasy na hlavě.

Černé mše, z nichž byla později Voisinová obviněna, se tu se vši pravděpodobností nekonaly a dvorní dámy v čele s královou milenkou madame de Montespan spíše chodívaly do ulice de la Tannerie, což byla úzká ulička, která zanikla v roce 1854 při stavbě avenue Victoria. Tam bydlíval jakýsi abbé Mariette, který prý sloužil mše na nahém

břiše královny favoritky. Voisinová se specializovala jinak. Do ulice Beauregard za ní začaly chodit ženy, které nechtěně otěhotněly, a Voisinka jim pomáhala se těchto bezděčných plodů lásky zbavit. Některé ovšem přistoupily na hrůzné praktiky. Souhlasily s tím, že dítě donosí až do devátého měsíce. Když se pak začalo hlásit na svět, pospíchaly honem do ulice de la Lune a zadním vchodem se tajně vplížily do domu. Porod se konal obyčejně ve sklepě. Rodička ležela na zemi uprostřed magického kruhu. Jakmile se dítě objevilo a projevilo první známky života, Voisinová ho chytila za nožičky a zkušeným pohybem ruky mu prořízla hrdlo. Jeho krev, srdce a játra pak sloužily k výrobě směsi, která měla pomoci proměnit olovo ve zlato. Popel těchto ubohých obětí potom Voisinová smíchala s dalšími ingrediencemi a používala ho jako afrodiziakum. Madame de Montespan si prý uchovávala královu přízeň jen proto, že králi přidávala do vína elixír lásky, vyrobený ze sušeného popele dětského plodu, semene kozla, ropušího jedu a netopýří krve. „Člověk se diví, jak mohl Ludvík XIV. takovou kúru vůbec přežít,“ napsal historik Pierre Mariel. Nám nezbyvá než souhlasit.

Konec této pochmurné historie už známe. Soud zasedal celé tři roky a za tu dobu vyslechl spoustu svědků, mezi nimiž byla i řada významných osobností, například dramatik Jean Racine. Rozsudek byl vynesen 21. července 1682. Někteří odsouzení šli od soudu rovnou na popraviště, jiní na galeje. Madame de Montespan byla poslána do vyhnanství a vdova Voisinová odsouzena k upálení zaživa. Rozsudek byl vykonán o několik dní později na náměstí de Grève. Její popravu popsala očitá svědkyně, duchaplná paní de Sevigné: „V Notre-Dame se Voisinka nikdy nechtěla kát nebo prosit o milost a na náměstí de Grève zase nechtěla za nic na světě vylézt z katovské káry; vytáhli ji tedy násilím, posadili ji na hranici a přikryli slámou; hrozně nadávala, pětkrát či šestkrát slámu i odkopla, ale nakonec se oheň přece jen rozhořel; zmizela nám z dohledu a v této chvíli už poletuje její popel v povětří.“ Jak říká Mariel, „starý režim začal pomalu zapáchat“.

Ale abychom II. obvodu nekřivdili. I tady žili obyčejní lidé, bydleli tu umělci i politikové, stávalo tu nejstarší pařížské divadlo, byly tu restaurace, do nichž chodívali všichni, kdo mezi pařížskou smetánkou něco znamenali, vybrané lahůdky tu vařil i sám pan Savarin. Ale těch smutných rekordů jako by nebyl konec. Kromě největšího Dvora zázraků a největšího počtu vražd došlo ve II. obvodu i k atentátu, který můžeme směle označit za největší politický atentát, jaký se kdy v Paříži odehrál.

Na rohu rue du Croissant a rue Montmartre stojí dodnes kavárna Croissant. U nás v Česku bychom takové hospodě říkali U Rohlíku. V poledne a večer je tu dnes živo stejně jako na počátku 20. století. Zdejší čtvrť je totiž také čtvrtí novinářů a řada deníků tu má své redakce, takže si sem leckterý pisálek rád zaskočí na skleničku červeného.

Večer 31. července 1914 je tu plno jako obvykle. Otevřenými okny se dovnitř tlačí horká letní noc a kolem plynových lamp třepetají křídly noční můry. U jednoho z oken sedí skupinka vzrušeně diskutujících mužů. Prim mezi nimi hraje pětapadesátiletý muž s hustým plnovousem, ohnivýma očima a rozmáchlými gesty, jenž si sem původně zaskočil jen na večeri. Jmenuje se Jean Jaurès, je poslancem Národního shromáždění za socialistickou stranu a bezesporu patří k nejcharismatictějším politikům těchto vzrušených let. Na konci 90. let 19. století se angažoval v Dreyfusově aféře a v roce 1904 pomáhal založit deník socialistické strany *L'Humanité*, jenž se mu stal platformou boje proti nacionalismu a kolonialismu. Teď vede vyčerpávající zápas o uchování míru. Už před několika lety napsal: „Kapitalismus si v sobě nese válku, jako si mrak v sobě nese bouřku.“ Teď je válka skutečně na spadnutí a Jaurès patří k jejím největším odpůrcům.

Diskuse je čím dál vzrušenější a muži se navzájem překřikují. Je 21 hodin 40 minut, když se záclona na okně poodhrne. Nikdo si nevšimne ruky s revolverem.

Padnou dva výstřely. Lídr socialistické strany padá tváří na stůl, jedna z kulek zasáhla mozek a způsobila smrtelné zranění. Přátelé Jaurèse zvednou a položí na lavici. Snaží se mu poskytnout první pomoc, ale

poslanec za pár minut umírá. Někteří z hostů mezitím vyběhnou na ulici a pustí se do pronásledování atentátníka. Bez velké námahy ho dostihnou. Nijak se nebrání a nechá se odvést zpátky do restaurace, kde pokojně vyčká na příjezd policie. Je mu devěťadvacet let a jmenuje se Raoul Villain. Nepatří k žádné politické straně a jeho čin byl aktem samotáře. Ani následný proces nepomůže objasnit skutečné motivy atentátu.

Smrt Jeana Jaurèse jako by byla symbolická. Levicoví politikové a novináři v ní sice později budou spatřovat jeden z důvodů, proč nakonec válka skutečně vypukla a proč se Francie nechala zatáhnout do válečného kolotoče, ale André Maurois ve svých *Dějínách Francie* napíše: „Socialista Jaurès sice učinil vše, aby válce zabránil, ale byl to muž schopný vést ji se zápalem do konce, jakmile se ukázalo, že je nevyhnutelná.“ Atentát na Jeana Jaurèse dnes v restauraci U Rohlíku připomíná bronzová tabulka a vitrína, v níž je uloženo pár artefaktů připomínajících tuto osudovou událost.

Další útok anarchisty, jehož svědkem se stal II. *arrondissement*, se odehrál v samotném středu čtvrti, v budově burzy. Budiž ovšem řečeno hned na začátku, že tentokrát neměl tak tragické následky. Dne 5. března roku 1886 vnikl do hlavního sálu jistý Charles Gallo, zamíchal se do davu burzovních makléřů a v nestřežené chvíli hodil do odpadkového koše jakousi skleněnou tubu. Z koše se vzápětí začal linout příšerný puch, z něhož se lidem zvedl žaludek, ale to bylo všechno, dál se nedělo nic, ačkoliv všichni přítomní už měli ležet na zemi ve smrtelných křečích. Pečlivě připravený plán selhal díky vadě materiálu! Gallo se s tím ovšem nehodlal smířit. Vytáhl z kapsy revolver a začal bezhlavě pálit kolem sebe. Kromě paniky naštěstí jeho střelba nezpůsobila žádné škody. Strílel však tak zuřivě, že když přijela policie, neměl v zásobníku už ani jediný náboj a musel se vzdát. Před soudem tvrdil, že to měl být začátek série anarchistických útoků. Soud nevzal v potaz jistou humornou stránku celé věci a ubohého Galla poslal na dvacet let na nucené práce, z nichž se už nevrátil. A jaké z toho plyne ponaučení? Házet smradlavé kuličky se nevyplácí ani ve škole, natož na burze!

Ta ovšem přežila ledacos. Nepočítáme-li jisté pokusy krále Fillipa Sličného už někdy v roce 1305, oficiálně byla založena v roce 1727, ale po celé jedno století neměla stálou budovu. Chvíli fungovala v Mazarinově paláci, chvíli v Louvru, a chvíli dokonce v kostele Notre-Dame-des-Victoires. V roce 1808 se konečně na prostranství, kde stával až do Velké francouzské revoluce ženský klášter zasvěcený svatému Tomášovi, začala stavět specializovaná budova. Její vzhled byl obětován na oltář tehdejší módy, kdy Paříž posedla mánie stavět „po anticku“. Z té doby pochází nejen budova burzy, ale také kostel Madeleine a ostatně i patetická budova Panthéonu.

Pařížská burza, podobně jako burzy v Londýně či v New Yorku, se stala chrámem nové víry: peněz. Zdejší kněží tu na její oltář často obětovali vše, včetně svých životů. Ne nadarmo se hlavnímu sálu pařížské burzy říká „sál proher“. O stavu burzovních akcí ovšem často rozhodovaly prapodivné okolnosti. Některé krachy prý způsobilo postavení hvězd! Prezidenta filmové společnosti Pathé-Cinéma Reného Lagiera dovedlo k naprostému zhroucení a nakonec i k smrti postavení, které zaujal Saturn vůči Slunci. To zavinilo, že akcie této společnosti klesly 28. prosince 1897 na úplné burzovní dno.

Jak vidno, hrát na burze se mnohdy nevyplácí. Většine burzovních transakcí navíc chybí humor. Ještě štěstí, že se v okolí burzy čas od času objevili vtipálci, kteří si se „seriózností“ těchto končin nelámali hlavu. V roce 1844 se do jednoho domu na Burzovním náměstí nastěhoval světoznámý virtuos na lesní roh Eugène Vivier. Jeden z jeho přátel, violoncellista, bydlel na opačné straně náměstí. Milého Viviera jednoho dne napadlo, že mezi oběma byty natáhne kovové lano. Aby mohl svou „atmosférickou železnici“ vytvořit, zastavil na několik hodin dopravu na celém náměstí. Jakmile bylo lano nataženo, vzal Vivier obrovský smyčec a začal jím na lano „vrzat“. Zvuk to byl tak příšerný, že z burzy začali vybíhat vyděšení makléři a z okolních domů vyděšení obyvatelé. Přivolané policii ovšem Vivier vysvětlil, že provádí „hudební pokusy“, a zmatení policisté mu produkci oficiálně povolili. Příšerné vrzání tedy pokračovalo po zbytek dne.

Jindy si zase povedený taškář dal do novin inzerát, že svůj byt pronajme za směšně nízkou cenu. Okamžitě se k němu začali sjíždět lidé z celého města. Jakmile se byt zaplnil, začaly se ze všech pokojů ozývat strašidelné rány.

„Co to je?“ ptali se zděšení zájemci o bydlení. Vivier jim s kamennou tváří odpověděl: „Nevím. Zřejmě střelný prach.“ Zájemci nestačili počítat schody a Vivier se ještě dlouho smál, když likvidoval nastražené petardy.

Vrcholné číslo svého humoru si však Vivier rezervoval pro omnibusy. Těsně pod okny jeho bytu se nacházela zastávka. Stál u ní kontrolor, který odtud v pravidelných intervalech odesílal omnibusy pískáním na píšťalku. Dovedeme si jistě představit Vivierovu radost, když za záclonou a s píšťalkou v puse nadělal v jízdním řádu pařížských omnibusů pořádnou paseku. Hlavu z toho měli ještě dlouho zamotanou kontroloři, kočí, cestující i koně.

K rozptýlení burzovních makléřů a úředníků z okolních bank však samozřejmě nesloužil jen pan Vivier. Není náhoda, že právě ve II. obvodu se nacházel jeden z nejproslulejších pařížských nevěstinců. Nepředstavujme si ovšem laciný hodinový hotel nebo vulgární bordel, v němž polooblečené a zmalované lehké dívky čekají u baru, až si jich nějaký zákazník všimne. *Maison close* v rue Chabanaise číslo 12 byl nejen proslulý, ale také patřičně luxusní.

Historie těchto *maisons closes* byla dlouhá a vyčerpávající. Pařížané samozřejmě nevěstince nevynalezli, jen je dovedli k dokonalosti. Už za krále Ludvíka XV. existovaly *maisons à partie*, což byly soukromé „domy rozkoše“, vybavené bazény a toaletami, a někdy dokonce i míčovny a takzvanými špitály, v nichž dívky svým klientům poskytovaly masáže a dávaly jim ochutnat elixíry lásky. Tyto domy byly často vybaveny tajnými komnatami s kukátky, jimiž mohli „vyvolení“ hosté pozorovat, co se děje uvnitř. V 19. století se také objevily první *maisons de passe*, tedy jakési lepší hodinové hotely. Byly to domy nebo byty, které si mohl muž najmout pro schůzku s dámou z vyšší

společnosti. Majitelky těchto bytů často fungovaly jako zprostředkovatelky. Zlí jazykové tvrdí, že termín *maison close* – uzavřený dům – si vymysleli ti, kterým byl vstup do podobných zařízení zakázán, to znamená puritáni a konzervativci všeho druhu. Takový „podnik“ měl stále zaměstnankyně, které se musely podřizovat pravidelným lékařským prohlídkám. Většina domů byla také komfortně zařízena. Podíváme-li se na fotografie z *maison close* v rue Chabanais, máme pocit, že jsme se ocitli v luxusním hotelu. Jak napsal Jean-Louis Brau, je škoda, že se nám nezachoval inventář vnitřního zařízení. Pokoje se vyznačovaly vkusnou a bohatou výzdobou, nábytek pocházel z dílen předních umělců. Podle očitých svědků tu byl pokoj zařízený v maurském stylu, pokoj ve stylu Ludvíka XVI. i pokoj ve stylu japonském.

Na své bohaté a vysoce postavené klienty tu čekávalo pětatřicet krásných dívek, jimž velela jakási „poddůstojnice“, které se tu říkalo *sousmaîtresse*. Na přelomu 19. a 20. století sem chodil kdekdo, včetně ministrů a předsedů Národního shromáždění. Říká se, že za III. republiky tu byla zažehnána řada vládních krizí. Ministři sem vodívali i státní návštěvy. Vypráví se historka o tom, že jeden roztržitý vládní úředník zařadil návštěvu *maison close* v rue Chabanais i do programu návštěvy španělské královny.

Veřejné domy byly ve Francii zakázány v roce 1946. Toho roku pohasla po takřka sedmdesáti letech i sláva zdejšího domu a dívky se stěhovaly na Montmartre a do rue Saint-Denis. Nevíme, co tomu říkali burzovní makléři, ale jedno je jisté: prostituce byla vykázána na ulici a tam za ní většina mužů v kravatách a s buřinkami přestala chodit. A Paříž tak přišla o jednu ze svých tajností.

Ženy vůbec sehrály v dějinách Paříže významnou roli – a II. obvod samozřejmě nebyl žádnou výjimkou. Za naším příběhem se vydáme do rue de Cléry. Nemáme to ostatně daleko. Je to dlouhá ulice, sbíhající dolů k bráně svatého Diviše, jež stojí na bulváru Bonne-Nouvelle, na samém okraji II. obvodu. Na jejím konci, tam, kde do ní ústí smutně proslulá rue Beauregard, stojí podivný dům. Jeho čelní fasáda je

pravděpodobně nejužší domovní fasádou v celé Paříži a při pohledu na ni se člověk neubrání otázce, jak se asi v takovém domě bydlí. Ale než se vydáme na jeho prohlídku, zastavme se na chvilku před domovními dveřmi. Ulice de Cléry totiž nabízí nejedno dobrodružství.

Ale nejen dobrodružství. Když už jsme mluvili o rekordech, II. obvod drží i jeden docela počestný. U čísla 89 v rue de Cléry se totiž otvírá uzoučký průchod ulicí des Degrés, která je vůbec nejkratší uličkou celé Paříže. Tvoří ji jen čtrnáct schodů a měří pouhých pět metrů sedmdesát pět centimetrů. Je to bezesporu zajímavá kuriozita, ale my se přece jen vydáme zpátky po ulici de Cléry k domu číslo popisné 97. Při trošce štěstí tu totiž můžeme potkat Historii.

Tentokrát na sobě nemá dvorskou róbu a neobléká se podle poslední módy. Je oblečena v prostých šatech chudé Pařížanky a v živůtku má zastrčenou kokardu Revoluce. Povšimněme si také muže, který se skrývá pod portikou vedlejšího domu a snaží se splynout s okolním davem, který se tu schází už od rána. Má na sobě dlouhý plášť a občas zahlédneme i zablesknutí kordu. Mrzne a muži stoupá pára od úst. Je 21. ledna léta Páně 1793. Z nepříliš vzdáleného Templu právě vyjel kočár, v němž sedí zlomený muž. Král Ludvík XVI. jede na náměstí de la Concorde na schůzku s gilotinou.

Muž v ulici de Cléry se jmenuje baron de Batz, pochází z Gaskoňska a je vzdáleným příbuzným chrabrého d'Artagnana, jenž se ve skutečnosti jmenoval de Batz-Castelmore. Je mu třiatřicet let, je přesvědčeným roajalistou a věrně sloužil Ludvíkovi v královské gardě. Po celou dobu, kdy je král vězněn, se zabývá myšlenkou na jeho záchranu. Skrývá se po Paříži pod nejrůznějšími jmény a této utkvělé myšlence obětuje rodinné jmění. Nakonec se mu podaří přesvědčit hraběte Marsana, který bydlí v rue de Cléry, aby mu pomohl krále vysvobodit. Marsanův sekretář, jistý Devaux, jenž bydlí v nedaleké rue Thorel, má králi poskytnout úkryt pro první dny. Pak se uvidí.

Je to šilený plán, neboť králův vůz doprovází osm tisíc po zuby ozbrojených mužů. Batz ovšem počítá s pomocí přihlížejících lidí. Ulice de

Cléry navíc vede do kopce, takže tady kolona bude muset zpomalit. Zdátky se ozývají bubny a z okolních ulic se začínají sbíhat lidé. Králův doprovod se pomalu blíží. Jakmile kočár vezoucí krále zabočí do rue de Cléry, statečný baron se odlepí od zdi a skočí mu do cesty. Koně se začnou vzpínat a kočí je musí zadržet. Batz neohroženě vytasí kord a zvolá: „Ke mně! Ke mně, přátelé! Zachraňme krále!“ Ale lidé na něj užasle zírají a nikdo se nepřipojí. Chvilí vládne naprostý zmatek, pak baronovi nebude nic jiného než ukrýt svůj kord pod plášť a zmizet v davu. Poslední pokus o královo vysvobození tak skončí naprostým fiaskem, neboť nikdo si nechce pálit prsty a angažovat se v předem prohrané věci. Ludvíka XVI. už od popraviště nedělí vůbec nic. Průvod pokračuje v cestě.

A baron de Batz? Spiklenci jsou záhy odhaleni. Hrabě Marsan musí uprchnout ze země a useknutá sekretářova hlava padne do koše na náměstí Revoluce. Jen po baronu de Batz se slehne zem. Nikdo netuší, že se nevzdal, že se tento „francouzský Don Quijote“, jak ho nazval Stefan Zweig, chystá k dalšímu zoufalému činu. Král je sice mrtev, ale královna s dauphinem jsou stále ve vězení. Je třeba jednat rychle. Pod jménem Forguet se Batzovi podaří proniknout až za zdi Templu. Spolu s třiceti dalšími roajalisty vytvoří oddíl národní gardy. Podplatí vězeňského správce Michonise, díky němuž mají spiklenci v převlečení za vězeňské strážce proniknout do vězení, vzít královnu a dauphina mezi sebe a prchnout s nimi z Paříže. V noci z 21. na 22. června je všechno připraveno. Michonis už čeká v královniných pokojích a na ulici před Templem se shromáždili roajalisté s Batzem v čele. Ve chvíli, kdy má celá akce začít, se však u brány ozve zvon a objeví se příštipkář Simon, kterého Konvent pověřil dozorem nad Templem. Je bez sebe vztekem a křičí: „Poplach! Poplach!“ Dostal totiž lístek, na němž stojí: „Michonis vás dnes večer zradí.“ Batz a jeho roajalisté musejí v noci uprchnout. Michonis je na tom hůř, neboť je dopaden takřka při činu, ale při výslechu se mu podaří přesvědčit „toho pitomce“ Simona, že se jednalo o „pomluvu“ a že se žádné spiknutí nekonalo. Marie Antoinetta a dauphin jsou ovšem definitivně ztraceni.

I z této šlamastyky se baronovi de Batz podaří vyklouznout. Skrývá se v Paříži, pak na venkově a nakonec se připojí ke stejně smýšlejícím druhům v exilu. Po Napoleonově pádu a návratu Bourbonů na francouzský trůn ho Ludvík XVIII. povýší do hodnosti polního maršála. Cesta z rue de Cléry k nejvyšším počtům je u konce a náš hrdina nakonec v roce 1822 umírá docela mírumilovně v posteli a ve věku dvaasedesáti let, sužován pouze finančními starostmi, ale uctíván jako jeden z nejstatečnějších mužů království.

A jsme zpátky v rue de Cléry u domu číslo 97. Život muže, který se jednoho krásného dne v roce 1793, krátce poté, co tudy projížděl kočár Ludvíka XVI. a kdy tu baron de Batz vytasil svůj kord, ubytuje v domě s úzkou fasádou, také poznamenala Velký francouzská revoluce. Jeho zbraní ovšem není meč, ale pero. Nepatří k hrdinům, neoslňuje Pařížanky svou mužností. Není to ostatně žádný krasavec. Ve svých dvaatřiceti letech je malý a zavalitý, má bledou pleť a řídnoucí vlasy. Narodil se sice v Cařihradu v rodině francouzského vyslance, ale odmalička vyrůstá ve Francii. Revoluci přivítá jako závan čerstvého větru, ale brzy jej vyděsí krev, která teče po pařížských ulicích čím dál častěji. A protože je umělec a protože se mu hnusí násilí, pozvedne své pero i na obranu uvězněného krále, k němuž jej ve skutečnosti neváže nic. Jmenuje se André Chénier a brzy bude uznáván jako největší francouzský básník 18. století.

V rue de Cléry nezůstane dlouho, a přesto ji navždy poznamená svou přítomností. V domě, o němž jsme mluvili, bude bydlet pouhý rok, nicméně místu už nikdy nikdo neřekne jinak než „Chénierův dům“. Ale nechme dům domem a vydejme se v básnickových stopách. Sledujme ho, jak jej stále víc děsí teror Velké francouzské revoluce. Jak nechápe, proč na náměstích de la Concorde a de Grève padají hlavy lidí, o nichž bezpečně ví, že jsou nevinní. Pojdme s ním na návštěvu rodiny zatčeného přítele, pana de Pastouret. Poslechněme si, jak po schodech dupou strážé. Vyslechněme si zatýkácí formulí a spěchejme za eskortou, která básníka vleče do vězení, jež je zřízeno v bývalém leprosáriu

svatého Lazara. A dívejme se, jak na vězeňském dvoře, v místě tak pochmurném, že si pochmurnější neumíme představit, neboť nad ním visí stín gilotiny, přistupuje k básníkovi Osud.

Ten Osud, jak jistě tušíte, měl ženské jméno. Jen si vzpomeňte: říkali jsme si, že ženy sehrály v dějinách Paříže významnou roli. Že byly často kněžkami mocné bohyně Lásky, která má tu moc, že ovlivňuje i životy mužů. V případě Andrého Chéniera byla tou kněžkou Aimée de Franquetot de Coigny. Její současnice paní Vigée Le Brunová o ní napsala: „Přírodě se zlíbilo obdařit ji všemi svými dary. Tvář má okouzlující, pohled spalující a postavu, jakou připisujeme Venuši... Opájí se nezávislostí, nadějami a dobrodružstvím.“ V šestnácti se poprvé provdala a o půl roku později měla prvního milence. Ve vězení se ocitla z vlastní hlouposti. Před revolucí uprchla do ciziny, odkud se s milencem, hrabětem de Montrond, vrátila v domnění, že jí nic nehrozí. Dne 4. března 1794 byli oba obviněni „ze strašného zločinu emigrace“ a uvrženi do někdejších klášterních kobek.

Když se tam o necelý týden později objevil Chénier, nemohl si Aimée nevšimnout. Bylo jí všude plno a hrůzostrašné místo prosvětovala hlasiťm smíchem. Zamiloval se do ní? Kdoví. „Třeba se k ní jen na chvilku posadil někde ve vězeňské jídelně nebo na dvoře. Ale neodvážil se k této hvězdě pozvednout oči,“ napsal historik a spisovatel André Castelot. A protože jinak to Chénier vyjádřit neuměl, vzal do rukou pero a před branami smrti napsal jednu z nejkrásnějších milostných básní francouzské poezie, která učinila nesmrtelným nejen básníka samého, ale i Aimée de Franquetot-Coigny, *Uvězněnou dívku*.

*Smutný vězeň jsem byl, ale má lyra zas
Procitla, slyšíc ty nářky a tklivý hlas,
Tě mladé vězeňkyně přání.
Tu strás jsem břemeno svých skomíravých dnů,
Zkrotil jsem do veršů dle jemných zákonů
Jejích úst milé, prosté lkaní.*

Mezitím ovšem drama vrcholilo. Ve věznici pobývala v té době řada příslušníků staré šlechty. Všichni se snažili nějak zabavit, najít si rozptýlení, aby nemuseli myslet na nejhorší. Byl mezi nimi i bývalý herec jménem Jaubert. Aby si sám zachránil kůži, pečlivě poslouchal, co se kde šustne, a pak napsal udání, v němž tvrdil, že se ve vězení chystá vzpoura. K udání připojil seznam jmen. Byla na něm i jména Chéniera, Aimée a Montronda. Aimée napadlo, že by mohla využít svého půvabu – a svých peněz –, aby ji Jaubert ze seznamu vyškrtl. Zaplatila mu tedy za sebe a za Montronda sto zlatých louisdorů. „Stačilo pár louisdorů přidat,“ napsal Lenôtre, „a byl by zachráněn i Chénier. Ale to ji asi vůbec nenapadlo.“ A tak zatímco se před oběma milenci otevřela vězeňská brána, na Trůnním náměstí se pod ostrým gilotiny sklonila básníková hlava. Ironií osudu bylo, že mu obžaloba přičítala podíl na „Dumouriezově zradě“, což byl naprostý omyl: ta se týkala jeho bratra Marii-Josepha, jenž byl členem Konventu. A pak se divme, že je spravedlnost slepá.

Ach ano, Pařížanky! Kokety, loretky i dámy ze společnosti. Herečky z divadel na bulvárech. Vydržované subrety i emancipované feministky. Ty všechny poznamenaly Paříž svými osudy. Mnohé z nich se prohnaly dějinami II. obvodu na ořích lásky, spalující nenávisti či pouhého obdivu. Jako Alice Ozyová, herečka z divadla Varietés, které její obdivovatelé sypali pod nohy květiny, když vycházela z divadla. Jako Juliette Drouetová, která okouzila celou Paříž ve vedlejší roli princezny Négroni, takže ji muži nosili po bulvárech na ramenou.

Ale Paříž je zvláštní město, v němž je „možné vše“. Město, v němž se často mísí fikce se skutečností. Město, ve kterém vedle žen vládnou i múzy, a ty mají někdy prapodivný vkus. Najdou si zalíbení i v těch, kterých by si jinde možná ani nevšimli. Jako v onom mužíkovi s obrovitým knírem, jenž měl otrást francouzskými dějinami. Došlo k tomu 29. října 1959 právě v II. pařížském obvodu.

Tato pohnutá událost měla nenápadnou predehru. Onoho léta, a budiž řečeno, že to bylo léto ubrečené a veselým kouskům nepřející,

se do domu číslo 30 v pařížské ulici Notre-Dame-des-Victoires dostavili dva muži. Z centra Paříže to sem neměli daleko, neboť dlouhá a nepřilíhš zajímavá ulice Panny Marie Vítězné vede z Vítězného náměstí k bulváru Poissonnière, a to je kousek od burzy, a ani k Louvru to není daleko.

Starší z obou mužů se jmenoval René Goscinny a ve chvíli, kdy začíná náš příběh, mu bylo třiatřicet let. Narodil se sice v Paříži, ale větší část dětství strávil v argentinských pampách. Ani jeho o rok mladší druh Albert Uderzo nevyrostal v Paříži. Narodil se v sedmadvacátém roce 20. století v městečku Fismes poblíž Remeše v rodině italských přistěhovalců. Ačkoliv se oběma dostalo naprosto odlišného vzdělání, jedno měli společné: malířský, nebo spíš kreslířský talent. A oběma učarovalo cosi, co by v seriózní malířské společnosti sotva obstálo: *bandes dessinées*.

Bandes dessinées neboli obrázkový seriál či komiks měl ve Francii poměrně slušnou tradici. Inspiroval se sice v Americe Disneyho Mickey Mousem, ale už v roce 1929 uveřejnil do té doby neznámý belgický kreslíř a karikaturista Georges Rémi, jenž si pro svou uměleckou tvorbu zvolil pseudonym Hergé, první z mnoha dobrodružství štrapatého hochy jménem Tintin. Tintin a jeho kamarádi okouzlili po Belgii i celou Francii a náklady časopisů s jejich příběhy dosáhly na svou dobu astronomických čísel. Obrázkový seriál měl vyhráno. Na pultech novinových stánků a vzápětí knižních obchodů se vyrojily obrázkové příběhy nejrozumnějších figurek a postavíček s prapodivnými jmény, jako třeba Oumah-pah, Lily Manekýn, kapitán Bibobu či víla Avelína. Výtvarná hodnota často pokulhávala za vtipným obsahem a naopak, ale to jejich čtenářům a obdivovatelům vůbec nevadilo. Stranou nezůstala ani klasika. Svých kreslených podob se dočkali i d'Artagnan a jeho tři přátelé, hrabě Monte Christo, Jean Valjean, Quasimodo, a k překvapení všech dokonce i Julien Sorel.

Ale pojďme honem zpátky do ulice Notre-Dame-des-Victoires, abychom nezmeškali onu historickou chvíli, kdy se francouzské dějiny zachvějí v základech. Goscinny a Uderzo už stoupají po schodech do